

HITAASTI MUUTTUVA TUOTANTO, NOPEASTI MUUTTUVAT MARKKINAT

**MAATALOUSTUOTTAJIEN NÄKEMYKSIÄ
MARKKINASIGNAALEISTA JA
TUOTANTOPÄÄTÖKSISTÄ**

Lasse Pöyry
Tuuli Aikola
Antti Sieppi
Johannes Piipponen

**HITAASTI MUUTTUVA TUOTANTO,
NOPEASTI MUUTTUVAT MARKKINAT**

**MAATALOUSTUOTTAJIEN NÄKEMYKSIÄ
MARKKINASIGNAALEISTA JA
TUOTANTOPÄÄTÖKSISTÄ**

Lasse Pöyry
Tuuli Aikola
Antti Sieppi
Johannes Piipponen

Kilpailu- ja kuluttajaviraston Tutkimusraportteja 4/2026

**Hitaasti muuttuva tuotanto, nopeasti muuttuvat markkinat – maataloustuottajien
näkemyksiä markkinasignaaleista ja tuotantopäätöksistä**

Lasse Pöyry, Tuuli Aikola, Antti Sieppi, Johannes Piipponen

Julkaisija

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Puhelinvaihtel: 029 505 3000 (pvm/mpm)

Sähköposti: kirjaamo@kkv.fi

Julkaisut: <https://www.kkv.fi/tutkimus-ja-vaikuttaminen/julkaisut/>

ISSN 2814-4929

ISBN 978-952-7625-01-9

Kilpailu- ja kuluttajaviraston Tutkimusraportteja 4/2026

Hitaasti muuttuva tuotanto, nopeasti muuttuvat markkinat – maataloustuottajien näkemyksiä markkinasignaaleista ja tuotantopäätöksistä

Kirjoittajat: Lasse Pöyry, Tuuli Aikola, Antti Sieppi, Johannes Piipponen

Julkaisija: Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kieli: Suomi

Sivumäärä: 61

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten suomalaiset maataloustuottajat arvioivat markkinasignaalien, tuotantokustannusten ja maataloustukien yhteyttä tuotantopäätöksiin. Markkinasignaaleilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa erityisesti odotuksia tuottajahintojen ja tuotantokustannusten muutoksista. Lisäksi tarkastellaan suorien ja tuotantoon sidottujen tukien merkitystä sekä tuotannon biologisiin ja rakenteellisiin rajoitteisiin liittyviä tekijöitä.

Tutkimus perustuu loppuvuodesta 2025 kerättyyn kyselyaineistoon, jossa hyödynnettiin conjoint-asetelmaa ja avovastauksia. Kyselyyn saatiin 2 410 loppuun asti täytettyä vastausta suomalaisilta maataloustuottajilta. Kvantitatiivisessa analyysissä tarkasteltiin valintatilanteita ja tuotantopäätöksiä koskevia arvioita conjoint-analyysin sekä ordinaalisten regressiomallien avulla. Avovastauksia analysoitiin temaattisesti.

Tulosten perusteella tuottajahinnan muutokset ovat selvästi keskeisin tuotantopäätöksiin yhteydessä oleva tekijä. Tuottajahinnan nousu liittyy tuotannon kasvattamista koskeviin arvioihin huomattavasti voimakkaammin kuin tuotantokustannusten tai tukien muutokset. Tuloksissa havaitaan myös epäsymmetriaa: kannattavuutta heikentävät muutokset, kuten tuottajahinnan lasku ja kustannusten nousu, ovat voimakkaammin yhteydessä tuotannon vähentämistä koskeviin arvioihin kuin vastaavat positiiviset muutokset tuotannon kasvattamiseen. Suorien tukien ja tuotantoon sidottujen tukien vaikutukset ovat keskimäärin melko samansuuntaisia, eikä tukimuotojen välillä havaita merkittäviä eroja tuotantopäätöksiä koskevissa arvioissa.

Tulokset osoittavat lisäksi, että tuotannon rakenteelliset ominaisuudet vaikuttavat merkittävästi markkinasignaaleihin reagoimiseen. Erityisesti eläintuotannossa biologiset tuotantocyklit, pitkät investointiajat ja korkeat kiinteät kustannukset rajoittavat mahdollisuuksia reagoida nopeasti markkinamuutoksiin. Avovastauksissa korostuvat lisäksi toimintaympäristön epävarmuus, kannattavuusongelmat sekä markkinoiden ennakoimattomuus.

Tulokset viittaavat siihen, että maataloustuottajien tuotantopäätöksiä koskevat arviot painottuvat ensisijaisesti markkinaehtoiseen kannattavuuteen. Samalla tuotannon biologiset, taloudelliset ja institutionaaliset rajoitteet hidastavat markkinasignaaleihin reagoimista erityisesti pääomavaltaisessa eläintuotannossa.

Asiasanat: maataloustuottajat, tuotantopäätökset, markkinasignaalit, tuottajahinnat, tuotantokustannukset, maataloustuet, conjoint-analyysi

Konkurrens- och konsumentverkets Forskningsrapporter 4/2026

Långsamt föränderlig produktion, snabbt föränderliga marknader

Jordbruksproducenters syn på marknadssignaler och produktionsbeslut

Författare: Lasse Pöyry, Tuuli Aikola, Antti Sieppi, Johannes Piipponen

Utgivare: Konkurrens- och konsumentverket

Språk: Finska

Sidantal: 61

SAMMANFATTNING

Denna studie undersöker hur finländska jordbruksproducenter bedömer sambandet mellan marknadssignaler, produktionskostnader och jordbruksstöd i relation till produktionsbeslut. Med marknadssignaler avses i denna studie framför allt förväntningar på förändringar i producentpriser och produktionskostnader. Studien behandlar även betydelsen av direkta stöd, produktionskopplade stöd samt biologiska och strukturella begränsningar inom jordbruksproduktionen.

Studien baseras på enkätmaterial som samlades in i slutet av år 2025 och omfattar både conjoint-experiment och öppna svar. Totalt erhöles 2 410 fullständiga svar från finländska jordbruksproducenter. Den kvantitativa analysen genomfördes med conjoint-analys och ordinala regressionsmodeller. De öppna svaren analyserades tematiskt.

Resultaten visar att förändringar i producentpriserna är den faktor som tydligast har samband med produktionsbeslut. Högre producentpriser är betydligt starkare kopplade till bedömningar om ökad produktion än förändringar i produktionskostnader eller stöd. Resultaten visar också asymmetri i reaktionerna: försämringar i lönsamheten, såsom fallande producentpriser och stigande produktionskostnader, är starkare kopplade till bedömningar om minskad produktion än positiva förändringar är till bedömningar om ökad produktion. Direkta stöd och produktionskopplade stöd uppvisar i genomsnitt relativt likartade samband med produktionsbeslut, och skillnaderna mellan stödformerna är små.

Resultaten visar dessutom att produktionens strukturella egenskaper påverkar möjligheterna att reagera på marknadssignaler. Särskilt inom animalieproduktionen begränsar biologiska produktionscykler, långa investeringstider och höga fasta kostnader möjligheterna att snabbt anpassa sig till förändrade marknadsförhållanden. I de öppna svaren betonas dessutom osäkerhet, lönsamhetsproblem och marknadens oförutsägbarhet.

Resultaten tyder på att jordbruksproducenternas bedömningar av produktionsbeslut i första hand är kopplade till marknadsbaserad lönsamhet. Samtidigt begränsar biologiska, ekonomiska och institutionella faktorer möjligheterna att snabbt reagera på marknadssignaler, särskilt inom kapitalintensiv animalieproduktion.

Ämnesord: jordbruksproducenter, produktionsbeslut, marknadssignaler, producentpriser, produktionskostnader, jordbruksstöd, conjointanalys

Research reports of the Finnish Competition and Consumer Authority 4/2026

Slowly Changing Production, Rapidly Changing Markets

Agricultural Producers' Views on Market Signals and Production Decisions

Authors: Lasse Pöyry, Tuuli Aikola, Antti Sieppi, Johannes Piipponen

Publisher: Finnish Competition and Consumer Authority

Language: Finnish

Number of pages: 61

ABSTRACT

This study examines how Finnish agricultural producers assess the relationship between market signals, production costs and agricultural support schemes in relation to production decisions. In this study, market signals refer primarily to expectations regarding changes in producer prices and production costs. The analysis also considers the role of direct payments, coupled support and structural constraints related to agricultural production.

The study is based on survey data collected in late 2025 using a conjoint experiment and open-ended responses. A total of 2,410 completed responses were obtained from Finnish agricultural producers. The quantitative analysis combines conjoint analysis and ordinal regression models, while the open-ended responses were analysed thematically.

The results indicate that changes in producer prices are the factor most strongly associated with production decisions. Increases in producer prices are substantially more strongly linked to intentions to expand production than changes in production costs or agricultural support. The results also reveal asymmetry in responses: negative profitability shocks, such as falling producer prices and rising production costs, are more strongly associated with intentions to reduce production than positive changes are associated with intentions to expand it. Direct payments and coupled support display broadly similar associations with production decisions, and no major differences are observed between the two support types.

The findings also show that structural characteristics of agricultural production shape producers' ability to respond to market signals. In particular, biological production cycles, long investment horizons and high fixed costs limit rapid adjustment in livestock production. Open-ended responses further highlight uncertainty, profitability pressures and the unpredictability of agricultural markets.

Overall, the results suggest that agricultural producers' assessments of production decisions are primarily linked to market-based profitability. At the same time, biological, economic and institutional constraints limit adjustment to market signals, particularly in capital-intensive livestock production.

Keywords: agricultural producers, production decisions, market signals, producer prices, production costs, agricultural support, conjoint analysis

SISÄLLYS

Tiivistelmä	3
Sammanfattning	4
Abstract	5
Esipuhe	7
1 Johdanto	9
1.1 Tausta.....	9
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	9
1.3 Raportin rakenne.....	10
2 Aineisto ja menetelmät	11
2.1 Kyselyaineisto	11
2.2 Conjoint-asetelma	12
2.3 Kvantitatiiviset analyysimenetelmät	13
2.3.1 Conjoint-analyysi.....	13
2.3.2 Ordinaaliset regressiomallit	14
2.4 Avovastausten analyysi	14
2.4.1 Temaattinen analyysi	15
2.4.2 Tekoälyavusteinen analyysi	15
2.4.3 Menetelmien yhdistäminen ja teemojen muodostaminen	15
3 Vastaaajien ja tilojen taustapiirteet	17
4 Kvantitatiiviset tulokset	19
4.1 Conjoint-analyysi	19
4.1.1 Marginal Means (MM)	19
4.1.2 Keskimääräiset marginaaliset vaikutukset (AMCE)	25
4.2 Regressiomallit	25
4.2.1 Ordinaalimallien päätulokset	25
4.2.2 Kasvuhalukkuus	27
4.2.3 Tuotantosuunta	28
4.2.4 Päätoimisuus.....	30
4.2.5 Tuottajan ikä	31
5 Avovastausten analyysi ja tulosten tulkinta	33
5.1 Tuottajahinnan ja kannattavuuden keskeinen merkitys.....	33
5.2 Epävarmuus, riskit ja tuotantopäätösten aikahorisontti	36
5.3 Tuotantosuuntien erot ja tuotannon joustavuus.....	40
5.4 Markkinarakenteet ja institutionaaliset tekijät	42
5.5 Investoinnit, jatkuvuus ja tuotannon rakenteelliset rajoitteet.....	47
5.6 Muut täydentävät havainnot	49
6 Johtopäätökset.....	52
6.1 Keskeiset tulokset	52
6.2 Tutkimuksen rajoitteet	53
6.3 Poliittika- ja markkinavaikutukset	53
Lähteet	55
Liite 1: Avovastausten määrät teemoittain	57
Liite 2: vastaajien ilmoittamia taustatietoja	58
liite 3: pilottikyselyn palaute	60
liite 4: Tukien luokittelu	61

ESIPUHE

Maatalous toimii markkinoilla, joilla hinnat ja kustannukset voivat muuttua nopeasti. Itse tuotanto sopeutuu kuitenkin huomattavasti hitaammin. Investoinnit sitovat pääomaa pitkäksi aikaa, ja biologiset tuotantoprosessit rajoittavat mahdollisuuksia muuttaa tuotantoa nopeasti. Tämä ero markkinoiden ja tuotannon sopeutumisnopeudessa on keskeinen näkökulma arvioitaessa maatalouden markkinaohjautuvuutta.

Tutkimus on osa Kilpailu- ja kuluttajaviraston laajempaa elintarvikeketjun toimivuutta koskevaa tutkimushanketta. Hankkeessa on aiemmin tarkasteltu muun muassa hintojen välittymistä elintarvikeketjussa, kaupan omia merkkejä sekä kaupan ja elintarviketeollisuuden katteita. Tässä raportissa tarkastelua täydennetään maataloustuottajien näkökulmalla: miten tuottajat arvioivat hintojen, kustannusten ja tukien muutosten vaikuttavan tuotantopäätöksiinsä?

Tutkimus perustuu 2 410 maataloustuottajan kyselyaineistoon. Kyselyyn sisältyneen conjoint-asetelman avulla voidaan vertailla tuottajahintojen, tuotantokustannusten ja tukien suhteellista merkitystä tuotantoa koskevissa arvioissa. Avovastaukset puolestaan täydentävät kuvaa käytännön rajoitteista, joiden puitteissa tuotantopäätöksiä tehdään.

Tulosten perusteella tuottajahinnan muutokset ovat selvästi voimakkaimmin yhteydessä arvioihin tuotannon lisäämisestä tai vähentämisestä. Yhteys on vahvempi kuin tuotantokustannusten tai tukien muutoksilla. Samalla tulokset osoittavat kiinnostavan epäsymmetrian: kannattavuutta heikentävät muutokset näkyvät tuotannon vähentämistä koskevissa arvioissa voimakkaammin kuin vastaavat myönteiset muutokset tuotannon lisäämistä koskevissa arvioissa. Tuotannon supistaminen voi siten tapahtua nopeammin kuin sen lisääminen.

Tukien yhteys tuotantoa koskeviin arvioihin jää hintamuuttujia pienemmäksi, eikä suorien ja tuotantoon sidottujen tukien välillä havaita olennaisia eroja. Avovastauksissa tuet näyttäytyvät kuitenkin tärkeinä erityisesti tuotannon jatkuvuuden ja riskienhallinnan kannalta. Osa vastaajista arvioi niiden myös voivan vaimentaa markkinasignaalien ohjaavaa vaikutusta.

Tulokset osoittavat, että markkinasignaalit välittyvät tuottajien arvioihin, mutta mahdollisuudet reagoida niihin riippuvat tuotannon reunaehdoista. Maataloustuotanto on markkinaohjautuvaa, mutta sopeutuminen tapahtuu tuotannon sallimassa tahdissa. Ero halukkuuden ja tosiasiallisen sopeutumiskyvyn välillä on tärkeä ottaa huomioon elintarvikemarkkinoiden toimintaa ja maatalouspolitiikkaa arvioitaessa. Toimivien markkinoiden kannalta olennaista ei ole vain hintasignaalien välittyminen, vaan myös se, että tuottajilla on edellytykset tehdä niiden perusteella pitkäjänteisiä päätöksiä.

Kiitän raportin kirjoittajia Lasse Pöyryä, Tuuli Aikolaa, Antti Sieppiä ja Johannes Piipposta tutkimuksen toteuttamisesta, Ruokavirastoa tutkimuksessa käytetyn tukiaineiston toimittamisesta sekä Riku Buria kommenteista ja tutkimushankkeen ohjauksesta. Erityinen kiitos kuuluu kyselyyn vastanneille maataloustuottajille.

Helsingissä syyskuussa 2026

Samuli Leppälä
tutkimusjohtaja

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Maatalouden toimintaympäristö on viime vuosina muuttunut nopeasti. Tuottajahintojen vaihtelu, tuotantopanosten kallistuminen, korkotason nousu, geopoliittiset kriisit sekä sääoloihin liittyvä epävarmuus ovat lisänneet maataloustuotannon taloudellisia riskejä. Samalla keskustelu markkinaohjautuvuudesta, huoltovarmuudesta ja tukijärjestelmien roolista on voimistunut sekä Suomessa että EU-tasolla (OECD, 2023; COM, 2022).

Maatalous poikkeaa monista muista toimialoista tuotannon biologisen ja pääomavaltaisen luonteen vuoksi. Tuotannon sopeuttaminen markkinamuutoksiin on usein hidasta, koska päätöksiä rajoittavat esimerkiksi viljelykierto, eläintuotannon biologiset syklit, sopimusrakenteet sekä tuotantoon sitoutunut pääoma. Samalla markkinatilanne voi muuttua nopeasti ja ennakoimattomasti.

Maataloustukien vaikutuksista markkinaohjautuvuuteen on kirjallisuudessa esitetty erilaisia arvioita. Tukien on katsottu vakauttavan tuotantoa ja vähentävän tulovaihtelua, mutta samalla niiden on arvioitu voivan heikentää markkinahintojen ohjausvaikutusta. Vaikutukset riippuvat kuitenkin tukimuodoista, markkinarakenteesta ja tuotantosuunnasta (Gardner, 1987; OECD, 2023). Keskustelua on käyty myös elintarvikeketjun markkinarakenteista ja niiden vaikutuksesta tuottajien asemaan markkinoilla.

Kotimaisen ruoantuotannon jatkuvuuden kannalta keskeistä on, millaisena tuottajat arvioivat tuotannon pitkän aikavälin kannattavuuden ja ennakoitavuuden. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella, miten markkinasignaalit, kustannukset, tukijärjestelmät ja toimintaympäristön epävarmuus vaikuttavat tuotantopäätöksiin käytännössä.

Aiemmassa tutkimuksessa maatalouden markkinaohjautuvuutta on tarkasteltu erityisesti hintareaktioiden, tukipolitiikan tuotantovaikutusten sekä elintarvikeketjun markkinarakenteiden näkökulmista. Hintasignaalien välittymistä maataloustuotantoon on pidetty monilta osin hitaana biologisten, teknisten ja institutionaalisten rajoitteiden vuoksi (Nerlove, 1958), kun taas tukijärjestelmien vaikutusten on arvioitu vaihtelevan tukimuodon, tuotantosuunnan ja markkinaympäristön mukaan (Gardner, 1987; OECD, 2023). Elintarvikeketjun markkinarakenteiden on puolestaan katsottu vaikuttavan siihen, miten markkinahintojen muutokset välittyvät tuottajatasolle (McCorriston, 2002; Sexton, 2013).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan näitä tekijöitä yhtenä kokonaisuutena tuottajien omien tuotantopäätöksiä koskevien arvioiden kautta. Tutkimus yhdistää määrällisen conjoint-analyysin ja avovastausten laadullisen tarkastelun, mikä mahdollistaa markkinasignaalien, tuotannon rakenteellisten rajoitteiden ja toimintaympäristön epävarmuuden samanaikaisen tarkastelun. Tutkimus on laajemman, elintarvikeketjun tehokkuutta ja toimivuutta selvittävän tutkimushankkeen osaprojekti.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten maataloustuottajat reagoivat markkinasignaaleihin ja millaiset tekijät ohjaavat tuotantopäätöksiä. Erityisenä tarkastelun kohteena ovat tuottajahintojen, tuotantokustannusten sekä maataloustukien yhteys tuotannon lisäämistä, vähentämistä tai ennallaan pitämistä koskeviin arvioihin.

Tutkimuksessa yhdistetään määrällinen ja laadullinen analyysi. Määrällinen tarkastelu perustuu kyselyn kaksivaiheiseen conjoint-asetelmaan, jossa vastaajat erilaisissa markkina- ja tukitilanteissa ensin valitsevat kahdesta tilanteesta itselleen mieluisemman ja sen jälkeen arvioivat eri tilanteissa tuotantopäätöksiään. Avovastauksia hyödynnetään tuotantopäätöksiin liittyvien käytännön rajoitteiden, epävarmuuksien ja markkinatulkintojen tarkastelussa

Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti seuraavia tutkimuskysymyksiä:

1. Miten tuottajahintojen muutokset vaikuttavat tuotantopäätöksiin?
2. Miten tuotantokustannusten muutokset vaikuttavat tuotannon lisäämiseen tai vähentämiseen?
3. Millainen merkitys suorilla ja tuotantoon sidotuilla tuilla on tuotantopäätöksissä?
4. Mitkä tekijät rajoittavat tai hidastavat markkinasignaaleihin reagoimista?
5. Miten tuotantosuunnat, investoinnit, biologiset tuotantoprosessit ja toimintaympäristön epävarmuus vaikuttavat markkinareagointiin?

Tutkimuksessa ei arvioida yksittäisten politiikkatoimien vaikutuksia eikä määritellä optimaalista tukitasoa. Tarkastelun kohteena ovat maataloustuottajien näkemykset siitä, miten markkinat, kustannukset, tukijärjestelmät ja toimintaympäristön epävarmuus vaikuttavat tuotantopäätöksiin käytännössä. Tutkimus tuottaa samalla tietoa niistä tekijöistä, jotka voivat edistää tai rajoittaa markkinasignaalien välittymistä maataloudessa.

1.3 Raportin rakenne

Raportti koostuu kuudesta pääluvusta. Johdannon jälkeen esitellään tutkimuksen aineisto, kyselyasetelma sekä määrällisessä ja laadullisessa analyysissä käytetyt menetelmät.

Seuraavassa luvussa kuvataan vastaajien ja tilojen keskeisiä taustapiirteitä.

Tämän jälkeen tarkastellaan kvantitatiivisen analyysin tuloksia painottaen erityisesti tuottajahintojen, tuotantokustannusten sekä tukimuuttujien yhteyttä tuotantopäätöksiin.

Viidennessä luvussa analysoidaan avovastauksia ja syvennetään tulkintaa tuotantopäätöksiin liittyvistä epävarmuuksista, investoinneista, markkinarakenteista sekä tuotannon biologisista ja institutionaalisista rajoitteista.

Lopuksi kootaan tutkimuksen keskeiset johtopäätökset ja tarkastellaan tulosten mahdollisia politiikka- ja markkinavaikutuksia.

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen aineisto, kyselyasetelma sekä analyysimenetelmät. Tutkimuksessa yhdistetään rekisteripohjaiset taustatiedot, conjoint-asetelmaan perustuva kyselyaineisto sekä avovastausten laadullinen analyysi.

Kvantitatiivisessa analyysissä tarkastellaan markkina- ja tukimuuttujien yhteyttä tuotantopäätöksiin, kun taas avovastaukset täydentävät analyysia tuottajien kokemuksilla, epävarmuustekijöillä ja tuotannon sopeutumiseen liittyvillä käytännön rajoitteilla.

2.1 Kyselyaineisto

Tutkimuksen aineisto muodostuu rekisteripohjaisista taustatiedoista ja niitä täydentävästä kyselyaineistosta. Pohja-aineistona käytetään Ruokaviraston toimittamaa tietoa maataloustuottajille maksetuista tuista vuodelta 2024. Aineisto yhdistettiin Y-tunnuksen avulla yritystietojärjestelmän tietoihin, mikä mahdollistaa tuottajien taustatekijöiden huomioimisen analyysissä.

Kyselyaineisto kerättiin marras-joulukuussa 2025 osana Kilpailu- ja kuluttajaviraston elintarvikeketjun toimivuutta koskevaa tutkimushanketta. Kysely lähetettiin kaikille tuottajille, joilla oli yksilöllinen sähköpostiosoite Ruokaviraston aineistossa. Kysely lähetettiin noin 39 000 tuottajalle, ja siihen saatiin 2 410 loppuun asti täytettyä vastausta.

Analyysia varten kyselyaineisto yhdistettiin Y-tunnuksen avulla rekisteripohjaiseen aineistoon vastaajatasolla. Lopullinen analyysiaineisto muodostettiin pitkittäiseen muotoon siten, että kukin havainto vastaa yksittäistä vaihtoehtoa valintatehtävässä. Aineisto sisältää yhteensä 19 272 havaintoa.

Kyselyn toteutusta testattiin pilottikyselyllä, joka lähetettiin 200 viljelijälle. Pilotin perusteella kysely todettiin toimivaksi, ja siihen tehtiin vain vähäisiä tarkennuksia ennen varsinaista tiedonkeruuta¹.

Kyselyaineiston rakennetta verrattiin koko perusjoukkoon maataloustukien kokonaismäärän perusteella muodostetuissa tukiluokissa. Vertailu osoitti, että kyselyaineistossa suurempia tiloja kuvaavat korkeamman tukitason tilat olivat yliedustettuina suhteessa koko perusjoukkoon. Erityisesti alle 50 000 euron tukiluokan tilat olivat aineistossa aliedustettuina, kun taas yli 50 000 euron tukiluokat olivat suhteellisesti yliedustettuja.

Analyyseissä käytettiin tukiluokittaisia painokertoimia, joilla aineiston rakennetta korjattiin vastaamaan paremmin perusjoukkoa. Painotus muodostettiin tukiluokakohtaisesti vertaamalla perusjoukon ja kyselyaineiston suhteellisia osuuksia. Painotuksen tavoitteena oli parantaa tulosten yleistettävyyttä koko maataloustuottajien perusjoukkoon.

¹ Katso pilotin palautteesta liitteestä 3.

Painotusta käytettiin erityisesti regressiomalleissa ja muissa kvantitatiivisissa analyyseissä, joissa pyrittiin estimoimaan mahdollisimman hyvin koko kohdejoukkoa kuvaavia vaikutuksia.

Taulukko 1. Tukiluokittaiset painotukset

Tukiluokka	Perusjoukko (%)	Kyselyaineisto (%)	Painokerroin
Alle 50 t€	76,87	65,75	1,17
50–100 t€	13,22	19,30	0,68
100–200 t€	7,14	11,33	0,63
Yli 200 t€	2,77	3,61	0,77

2.2 Conjoint-asetelma

Kysely sisälsi kokeellisen conjoint-asetelman, jossa vastaajille esitettiin hypoteettisia tilanteita, joiden vallitessa tulisi tehdä tuotantopäätös. Kussakin tehtävässä vastaajaa pyydettiin valitsemaan kahdesta vaihtoehtoisesta muutostilanteesta omaan toimintaansa nähden suotuisampi (kuvio 1, kysymys 12) sekä arvioimaan kummankin tilanteen vaikutusta tuotantopäätöksiinsä (kuvio 2, kysymys 13.).

Tarkasteltavat tekijät olivat tuottajahinta, tuotantokustannukset, suorat tuet sekä tuotantoon sidotut tuet. Kukin vastaaja kohtasi neljä valintatehtävää, joissa attribuuttien tasot vaihtelivat satunnaistetusti. Satunnaistettu asetelma mahdollistaa yksittäisten attribuuttien vaikutusten tarkastelun muiden tekijöiden vaihdellessa samanaikaisesti. Conjoint-menetelmää on käytetty laajasti tilanteissa, joissa halutaan tarkastella useiden samanaikaisten tekijöiden vaikutusta päätöksentekoon valintatilanteissa (Hainmueller, Hopkins & Yamamoto, 2014; Bansak et al., 2022).

Kuvion 1 valintatilanteessa merkitään, kumman muutostilanteen vastaaja kokee suotuisammaksi. Vaihtoehtoista on pakko valita toinen. Jokainen vastaaja vastaa neljään kahden muutostilanteen vertailuun. Kaikkiaan vastaushavaintoja kertyi 19 272. Näitä vastauksia analysoidaan luvussa 4.1.

Kuvion 2 valintatilanteessa kukin vastaaja arvioi esitetyn muutostilanteen kohdalla, miten hän reagoisi esitettyyn tilanteeseen tuotantopäätöksellään. Näitä vastauksia analysoidaan luvussa 4.2.

12. Valitse suotuisammaksi kokemasi muutostilanne *

Tuotantopanosten hinnat	Pienenevät merkittävästi	Pienenevät hieman
Tuottajahinnat	Kasvavat hieman	Pienenevät merkittävästi
Suorat tuet	Pysyvät ennallaan	Pienenevät hieman
Tuotantoon sidotut tuet	Pysyvät ennallaan	Kasvavat hieman
	☐	☐

Kuvio 1. Pakotettu valintatilanne

13. Valitsit seuraavan tilanteen. Kuinka vahvasti reagoisit sen sattuessa?

Valintatilanne

Tuotantopanosten hinnat	
Tuottajahinnat	
Suorat tuet	
Tuotantoon sidotut tuet	

*

	Vähentäisin huomattavasti	Vähentäisin hieman	Pitäisin ennallaan	Kasvattaisin hieman	Kasvattaisin huomattavasti
Vaikutus tuotantoon	☐	☐	☐	☐	☐

Kuvio 2. Järjestysasteikollinen valintatilanne

2.3 Kvantitatiiviset analyysimenetelmät

Kvantitatiivisessa analyysissä tarkastellaan sekä vastaajien tekemiä valintoja että heidän arvioimiaan tuotantoreaktioita. Valintatehtävien analyysissä hyödynnetään conjoint-analyysin estimaatteja, ja tuotantoreaktioita tarkastellaan järjestysasteikollisen vasteen regressiomalleilla. Menetelmällinen lähestymistapa mahdollistaa sekä attribuuttien keskimääräisten vaikutusten arvioinnin että tuotantoreaktioiden tarkastelun eri vastaajaryhmissä.

2.3.1 Conjoint-analyysi

Conjoint-analyysissä vastaajille esitetään hypoteettisia päätöstilanteita, joissa useat tuotantopäätöksiin vaikuttavat tekijät muuttuvat samanaikaisesti. Vastaaja joutuu siis arvioimaan erilaisia kokonaisuuksia yksittäisten tekijöiden sijaan. Menetelmän keskeinen vahvuus on, että attribuuttien tasot vaihtelevat satunnaisesti. Tämän ansiosta voidaan arvioida, miten esimerkiksi tuottajahinnan, tuotantokustannusten tai tukien muutokset vaikuttavat vastaajien valintoihin riippumatta muiden tekijöiden vaihtelusta. Asetelma mahdollistaa eri attribuuttien vaikutusten systemaattisen tarkastelun.

Tulosten esittämisessä hyödynnetään ensisijaisesti marginaalisia keskiarvoja (marginal means, MM). Ne kuvaavat, kuinka suurella todennäköisyydellä tietyn attribuuttitason sisältävä vaihtoehto valitaan keskimäärin, kun muiden attribuuttien vaikutus on huomioitu koko aineiston tasolla. Marginaaliset keskiarvot kuvaavat eri attribuuttitasojen keskimääräisiä valintatodennäköisyyksiä.

Menetelmän kausaalitulkinta perustuu attribuuttien satunnaistamiseen conjoint-asetelmassa (Hainmueller et al., 2014). Marginaalisia keskiarvoja käytetään erityisesti ryhmävertailuissa, koska niiden tulkinta on suoraviivainen eikä riipu valitusta vertailutasosta (Leeper et al., 2020).

2.3.2 Ordinaaliset regressiomallit

Conjoint-analyysia täydennetään ordinaalilogit- ja yleistetyllä ordinaalilogit-mallilla, joiden avulla tarkastellaan vastaajien arvioimia tuotantoreaktioita. Mallit soveltuvat tilanteisiin, joissa vaste on järjestysasteikollinen. Tässä tutkimuksessa selitettävä muuttuja kuvaa tuotantopäätöksen suuntaa ja voimakkuutta viisiportaisella asteikolla.

Tavanomainen ordinaalilogit-malli olettaa, että selittävien muuttujien vaikutukset ovat samanmuotoisia vasteasteikon eri kohdissa. Tätä täydennetään yleistetyllä ordinaalilogit-mallilla, joka mahdollistaa vaikutusten vaihtelun vasteen eri tasoilla silloin, kun proportional odds -oletus ei täysin päde.

Ordinaaliset regressiomallit estimoidaan painotettuina käyttäen aineistolle muodostettua post-stratifikaatiopainoa. Painotus perustuu tukisummaa kuvaavaan luokitukseen, jossa pienimmät tilat ovat otoksessa aliedustettuina ja suuremmat tilat yliedustettuina. Painot muodostettiin tukiluokkakohtaisten populaatio- ja otososuuksien suhteena, jolloin estimaatit kuvaavat paremmin koko perusjoukon rakennetta.

Painotuksen tavoitteena on vähentää otosrakenteesta aiheutuvaa vinoumaa. Ilman painotusta estimaatit korostaisivat suhteettomasti suurempien tilojen käyttäytymistä.

Tulokset raportoidaan ensisijaisesti ennustettuina todennäköisyyksinä ja niiden muutoksina suhteessa neutraaliin vertailutasoon. Lisäksi analyysissä tarkastellaan interaktiomalleja, joiden avulla arvioidaan, vaihtelevatko tuotantoreaktiot systemaattisesti eri vastaajaryhmien välillä.

2.4 Avovastausten analyysi

Kyselyn lopussa vastaajille annettiin mahdollisuus tuoda esiin näkökulmia, joita suljetut kysymykset tai conjoint-asetelma eivät välttämättä tavoittaneet. Avokysymys esitettiin seuraavasti: "Tähän voit kirjoittaa huomioita tai muita näkökulmia, jotka liittyvät markkinasignaaleihin reagoimiseen, mutta joita kyselyssämme ei ole huomioitu. Esimerkiksi miten pitkälle tulevaisuuteen tuotantopäätöksiä tehdään." Kysymys esitettiin lomakkeen lopuksi conjoint-valintatehtävien jälkeen.

Avokysymyksen avulla tarkasteltiin sellaisia tuotantopäätöksiin liittyviä tekijöitä, joita strukturoitu kysely ei välttämättä tavoittanut. Erityisesti avovastauksilla pyrittiin syventämään ymmärrystä siitä, millä aikajänteellä tuotantopäätöksiä tehdään ja millaiset käytännön, taloudelliset tai institutionaaliset tekijät voivat rajoittaa tuottajien mahdollisuuksia reagoida muuttuviin markkinatilanteisiin.

Kyselyyn vastasi yhteensä 3 023 tuottajaa, joista 2 413 kirjoitti jotakin avokysymykseen. Avokysymykseen vastasi siten 79,8 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista. Temaattiseen analyysiin sisällytettiin 1 469 vastausta. Analyysistä rajattiin pois tyhjät, virheelliset ja kysymyksen kannalta epäolennaiset vastaukset, kuten pelkät "en osaa sanoa" -tyyppiset kommentit. Rajauksen jälkeen temaattiseen analyysiin sisältyi 48,6 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista.

Avovastausten analyysissä hyödynnettiin temaattista analyysia. Analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti tunnistamalla vastauksista toistuvia aihepiirejä ja ryhmittelemällä niitä laajemmiksi teemoiksi. Temaattista analyysia tuettiin Skimle-työkalulla, jota käytettiin avovastausten ryhmittelyssä ja aineistosta nousevien teemojen tunnistamisessa. Lopulliset teemat ja tulokset muodostettiin kuitenkin tutkijalähtöisesti vertaamalla tekoälyavusteista luokittelua manuaaliseen temaattiseen analyysiin ja alkuperäisiin vastauksiin.

Suurin osa avovastauksista koostui lyhyistä huomioista, kuten tuotantopäätösten aikajännettä kuvaavista ilmaisuista "vuosi kerrallaan" tai "3–4 vuoden sykleissä". Aineisto sisälsi kuitenkin myös laajempia perusteluja ja pohdintoja, joissa vastaajat kuvasivat monipuolisesti tuotantopäätöksiin vaikuttavia tekijöitä sekä elintarvikemarkkinoiden toimintaan liittyviä haasteita. Henkilötietoja tai muita tunnistetietoja sisältäviä vastauksia ei nostettu raportissa esiin lainauksina.

2.4.1 Temaattinen analyysi

Avovastausten analyysissä hyödynnettiin temaattista analyysia, jossa aineisto ryhmitellään vastauksissa toistuvien aihepiirien eli teemojen perusteella. Menetelmän avulla tunnistettiin maataloustuottajien tuotantopäätöksiin vaikuttavia tekijöitä sekä vastausten välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja.

Analyysi toteutettiin induktiivisesti eli aineistolähtöisesti. Aineistoon perehdyttiin aluksi lukemalla vastauksia kokonaisuutena ja tekemällä alustavaa koodausta tutkimuskysymysten kannalta keskeisistä aihepiireistä. Ensimmäisessä vaiheessa analyysi kohdistui erityisesti laajempiin vastauksiin, joiden avulla hahmoteltiin alustavia teemakokonaisuuksia.

Seuraavassa vaiheessa koodatut aihepiirit ryhmiteltiin laajemmiksi teemoiksi, joita tarkennettiin analyysin edetessä. Yksittäinen vastaus voitiin koodata useampaan teemaan. Teemoittelussa huomioitiin myös sellaiset toistuvat aiheet, jotka eivät liittyneet suoraan kysymyksenasetteluun mutta olivat tutkimuksen kannalta merkityksellisiä.

Lopuksi teemoja tarkasteltiin kokonaisuutena ja niistä tunnistettiin raportoitavat pääteemat sekä niitä havainnollistavat esimerkkisitaatit.

2.4.2 Tekoölyavusteinen analyysi

Temaattista analyysia täydennettiin hyödyntämällä Skimle-ohjelmaa, joka on laadullisen aineiston analyysiin kehitetty tekoölypohjainen työkalu. Skimleä käytettiin erityisesti aineistossa toistuvien aihekokonaisuuksien tunnistamisen ja teemoittelun tukena.

Skimleä käytettiin aineistossa toistuvien aihekokonaisuuksien tunnistamisen tukena. Työkalu tunnsti vastauksista keskeisiä sisältöjä ja ryhmitteli samankaltaisia havaintoja laajemmiksi asiakokonaisuuksiksi. Analyysiprosessissa ohjelman muodostamat havainnot olivat jäljitettävissä alkuperäisiin vastauksiin, mikä mahdollisti tulosten tarkistamisen ja arvioinnin.

Skimlen tuottamia kategorioita ja tiivistelmiä tarkasteltiin kriittisesti tutkimusprosessin aikana, ja analyysia täsmennettiin useissa vaiheissa muuttamalla ohjelmalle annettuja ohjeita. Lopulliset teemat ja tulkinnat muodostettiin tutkijalähtöisesti alkuperäisaineistoon tukeutuen.

2.4.3 Menetelmien yhdistäminen ja teemojen muodostaminen

Temaattisen analyysin ja Skimlen tuottamia teemoja verrattiin ja yhdistettiin lopullisiksi teemakokonaisuuksiksi. Menetelmät tunnistivat pitkälti samat tuotantopäätöksiin liittyvät keskeiset aihepiirit, kuten kannattavuuden, epävarmuuden, markkinarakenteet ja investointien merkityksen.

Temaattinen analyysi tuotti osin yksityiskohtaisempia havaintoja esimerkiksi viljelykiertoon, tuotannon jatkuvuuteen ja toimintaympäristöön liittyvistä tekijöistä. Lopullinen

teemajäsennys muodostettiin temaattisen analyysin pohjalta hyödyntäen tekoölyavusteista analyysia täydentävänä työkaluna.

Skimlen analyysissa tunnistettiin yhteensä 10 yläteemaa ja temaattisessa analyysissa 12 pääteemaa. Menetelmien tuottamat tulokset olivat pääosin samansuuntaisia, mikä vahvisti havaintojen johdonmukaisuutta. Yksi tekoölyavusteisesti muodostettu teema jätettiin pois lopullisesta tarkastelusta, koska sen havaittiin perustuvan analyysiprosessissa virheellisesti myös kysymyksenasettelun tekstiin.

Lopullisessa analyysissa tuotantopäätöksiin vaikuttavat tekijät jäsennettiin kahdeksaksi keskeiseksi teemakokonaisuudeksi, joita tarkastellaan raportin tulosluvussa. Lisäksi aineistosta tunnistettiin useita muita toistuvia aiheita, joita käsitellään tulosten yhteydessä tiiviimmin. Raportissa esitetyt havainnot ja sitaattit perustuvat sekä temaattisen analyysin että tekoölyavusteisen analyysin aikana tunnistettuihin poimintoihin.

Taulukossa *Aihekokonaisuuksien vastaavuudet* on esitetty esimerkkejä siitä, miten temaattisen analyysin ja tekoölyavusteisen analyysin tunnistamat aihekokonaisuudet vastasivat toisiaan.

Taulukko 2. Aihekokonaisuuksien vastaavuudet

Skimle-analyysi	Temaattinen analyysi
Hinnanmuodostus ja markkinoiden toiminta	Tuottajahinnat ja markkinavoima
Tuotantopanosten hinnat ja kustannukset	Tuotantopanokset
Tukijärjestelmät ja sääntely	Maataloustuet
Riskit ja epävarmuus	Epävarmuus tulevaisuudesta
Investoinnit ja tuotantokapasiteetti	Investoinnit ja velkaisuus
Tuotannon jatkuvuus	Eläköityminen ja tuotannon lopettaminen

Menetelmät tunnistivat pääosin samoja tuotantopäätöksiin vaikuttavia kokonaisuuksia, vaikka temaattinen analyysi tuotti joiltain osin yksityiskohtaisempia ja tarkemmin rajattuja teemoja.

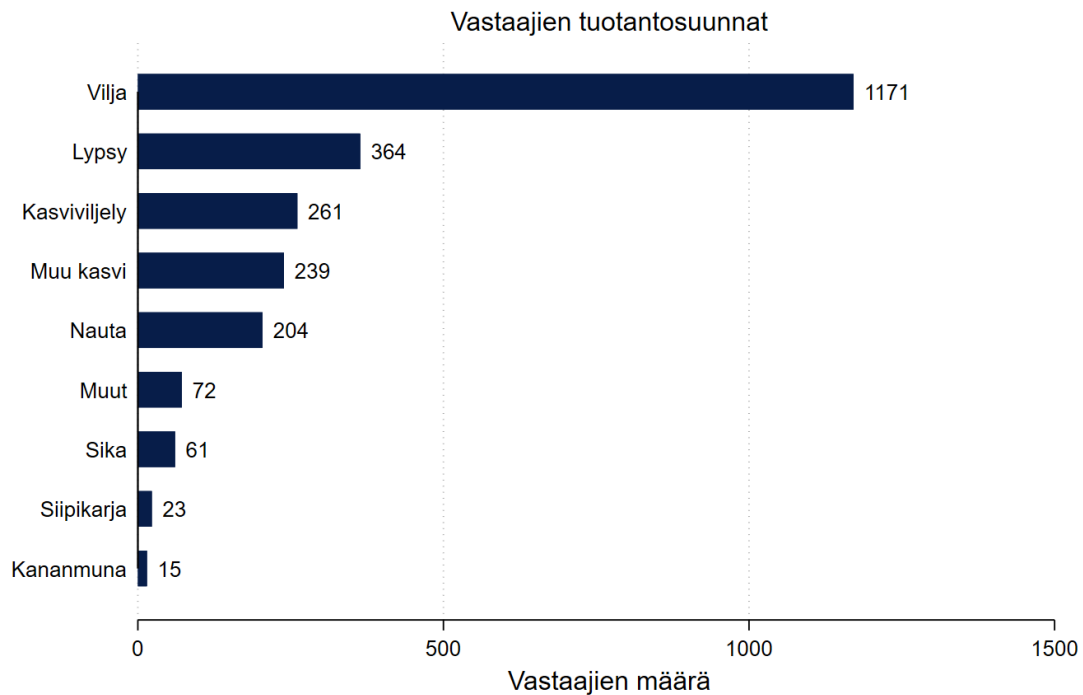
3 VASTAAJIEN JA TILOJEN TAUSTAPIIRTEET

Koko kyselyyn vastasi yhteensä 2 410 maataloustuottajaa. Vastaajajoukko kattaa laajasti eri tuotantosuuntia, tukialueita ja tilarakenteita. Aineisto painottuu viljan- ja kasvinviljelytiloihin, mutta mukana on myös merkittävä määrä kotieläintuotantoa harjoittavia tiloja.

Vastaajista 59,8 prosenttia harjoitti maataloutta päätoimisesti. Noin kolmannes vastaajista ilmoitti harjoittavansa maataloutta sivutoimisesti alle 50 prosentin työpanoksella. Vastaajat jakautuivat melko tasaisesti AB- ja C-tukialueiden välillä.

Tuotannon kasvattamisesta kiinnostuneita oli 37 prosenttia vastaajista, kun taas 43 prosenttia ei ollut kiinnostunut tuotannon kasvattamisesta. Vastaajien keski-ikä oli 53 vuotta.

Vastaajien tuotantosuunnat on esitetty kuviossa Kuvio 1. Luvussa 4 käytetyn ryhmittelyn mukaiset vastaajamäärät on esitetty taulukossa Taulukko 3.

Kuvio 3. Tuotantosuunnat

Taulukko 3. Vastajamääriä ryhmiteltyinä

Muuttuja		n	%
Kasvi/eläintuotanto	kasvi	1743	72,3
	eläin	667	27,7
Tukialue	AB	1177	48,8
	C	1233	51,2
Kasvuhalukkuus	Ei	1044	43,3
	Kyllä	891	37,0
	Eos	475	19,7
Päätöisisuus	Päätöinen	1442	59,8
	Sivutoiminen, alle 50 %	807	33,5
Liikevaihto	alle 100 t€	2155	89,5
	alle 2M€	202	8,4
	yli 2M€	52	2,2

Vastajajoukko edustaa useita tuotantosuuntia ja erilaisia tilarakenteita, mikä mahdollistaa tuotantopäätöksiin liittyvien arvioiden tarkastelun eri tuottajaryhmissä.

Aineiston perusteella tuotantopäätöksiä tehdään erilaisissa taloudellisissa ja tuotannollisissa toimintaympäristöissä. Erityisesti tuotantosuunnat, investointien pitkä aikajänne, tuotannon biologiset rajoitteet sekä toimintaympäristön epävarmuus muodostavat keskeisen taustan myöhemmin tarkasteltaville tuotantoreaktioille.

Näitä tekijöitä tarkastellaan tarkemmin raportin kvantitatiivisessa ja laadullisessa tulosanalyysissä. Lisää tietoja taustamuuttujista on esitetty liitteessä 2.

4 KVANTITATIIVISET TULOKSET

4.1 Conjoint-analyysi

4.1.1 Marginal Means (MM)

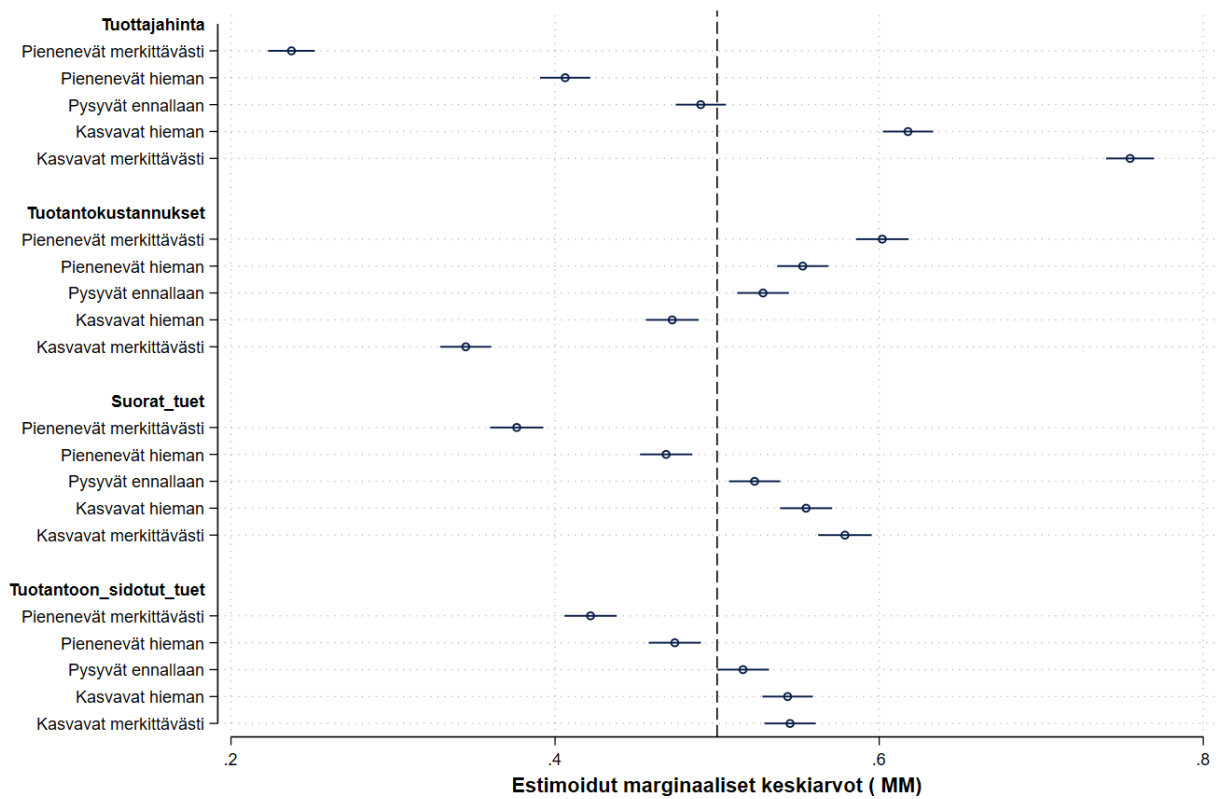
Tässä luvussa tarkastellaan conjoint-analyysin tuloksia marginal means -estimaatteina. Vastaaajille esitettiin valintatilanteita, joissa he valitsivat kahden vaihtoehtoisen toimintaympäristön välillä (katso kuvio 1). Vaihtoehdot erosivat toisistaan tuottajahinnan, tuotantokustannusten, suorien tukien ja tuotantoon sidottujen tukien kehityksen suhteen.

Tässä luvussa esitettävät tulokset kuvaavat sitä, kuinka usein tietyn ominaisuuden sisältävä vaihtoehto valittiin verrattuna muihin vaihtoehtoihin. Tarkastelu kohdistuu siis siihen, millaiset muutokset toimintaympäristössä liittyvät korkeampaan tai matalampaan valintatodennäköisyyteen. Jäljempänä näitä toimintaympäristön ominaisuuksia kutsutaan attribuuteiksi.

Varsinaisia tuotantopäätöksiä koskevia arvioita tarkastellaan luvussa 4.2 ordinaalisten regressiomallien avulla.

Marginaalinen keskiarvo kuvaa, kuinka usein tietyn attribuuttitason sisältävä vaihtoehto valitaan keskimäärin, kun muiden attribuuttien vaikutus on keskiarvoistettu yli niiden jakauman. Pakotetussa valintatilanteessa marginaalista keskiarvoa voidaan tulkita valintatodennäköisyytenä: esimerkiksi arvo 0,60 tarkoittaa, että kyseisen attribuuttitason sisältävä vaihtoehto valitaan keskimäärin 60 prosentissa niistä valintatilanteista, joissa taso esiintyy.

Tuloksia tulkitaan ensisijaisesti vertaamalla saman attribuutin eri tasoja keskenään. Mitä suurempi ero attribuuttitasojen välillä on, sitä voimakkaammin kyseinen attribuutti liittyy vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen. Ryhmävertailuissa tarkastellaan puolestaan sitä, muuttuvatko valintatasot ja niiden keskinäinen järjestys eri vastaajaryhmissä. Marginaaliset keskiarvot soveltuvat tähän tarkoitukseen hyvin, koska ne eivät ole riippuvaisia AMCE-estimaattien tavoin valitusta vertailutasosta (Leeper et al. 2020).

Kuvio 4. Tuottajahinnan, tuotantokustannusten ja tukien yhteys vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen conjoint-tehtävässä (marginal means)

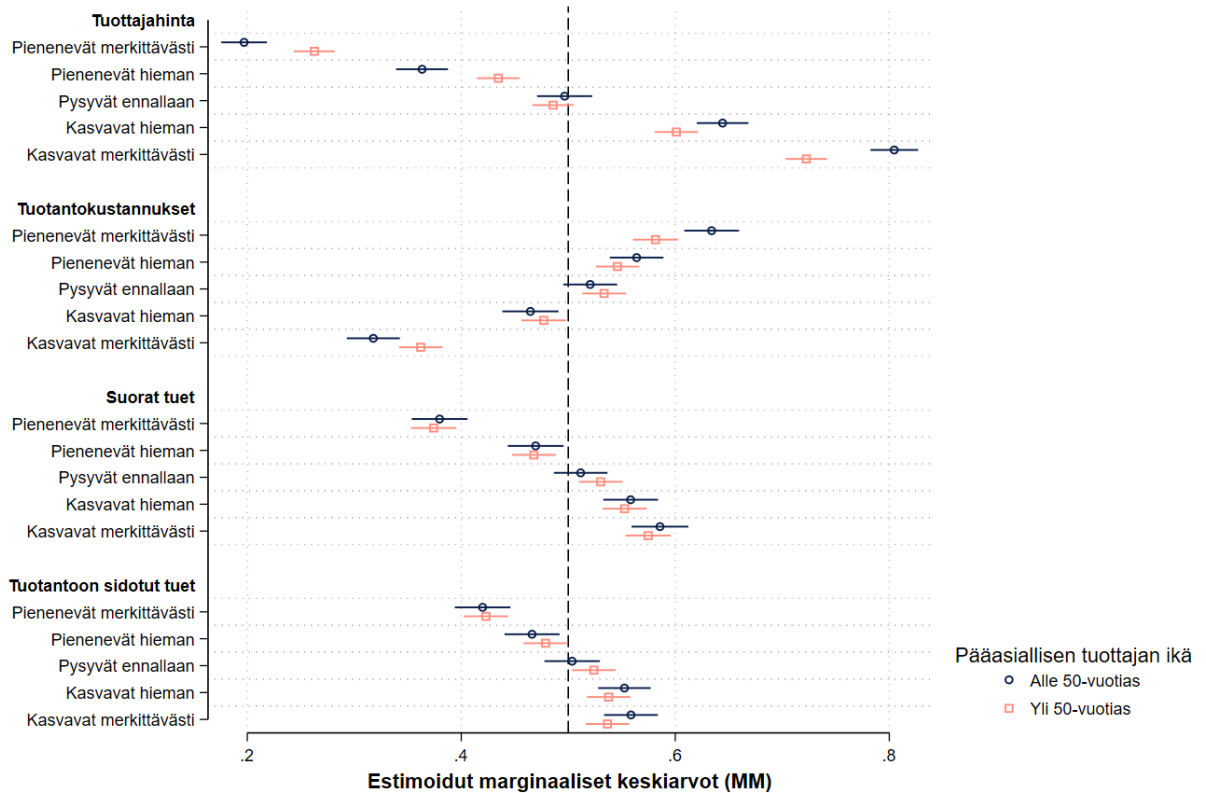
Koko aineiston tuloksissa tuottajahinnan muutokset erottuvat selvästi voimakkaimmin vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen yhteydessä olevana attribuuttina. Kun tuottajahinta kasvaa merkittävästi, vaihtoehdon keskimääräinen valintatodennäköisyys on 75,5 prosenttia, kun taas tuottajahinnan merkittävän laskun yhteydessä se on 23,7 prosenttia. Ääripäiden välinen ero on siten 51,8 prosenttiyksikköä, mikä on selvästi enemmän kuin muiden tarkasteltujen attribuuttien kohdalla.

Tuotantokustannusten yhteys valintatodennäköisyyteen on odotetun suuntainen, mutta selvästi tuottajahintaa pienempi. Kun tuotantokustannukset pienenevät merkittävästi, vaihtoehdon valintatodennäköisyys on 60,2 prosenttia. Kustannusten merkittävän kasvun yhteydessä valintatodennäköisyys laskee 34,5 prosenttiin. Ääripäiden välinen ero on 25,7 prosenttiyksikköä eli noin puolet tuottajahinnan vastaavasta erosta.

Tukimuuttujien yhteys vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen jää keskimäärin hintamuuttujia vähäisemmäksi. Suorien tukien ja tuotantoon sidottujen tukien tulokset ovat pääosin samansuuntaisia. Selvin ero tukimuuttujien välillä liittyy tukien merkittävään vähenemiseen: suorien tukien merkittävä väheneminen liittyy 37,6 prosentin valintatodennäköisyyteen, kun vastaava arvo tuotantoon sidotuissa tuissa on 42,2 prosenttia. Muilla attribuuttitasoilla erot jäivät vähäisiksi.

Tulokset osoittavat, että markkinaan liittyvät attribuutit ovat vaihtoehdon valintatodennäköisyyden kannalta tukimuuttujia keskeisempiä. Erityisesti tuottajahinnan

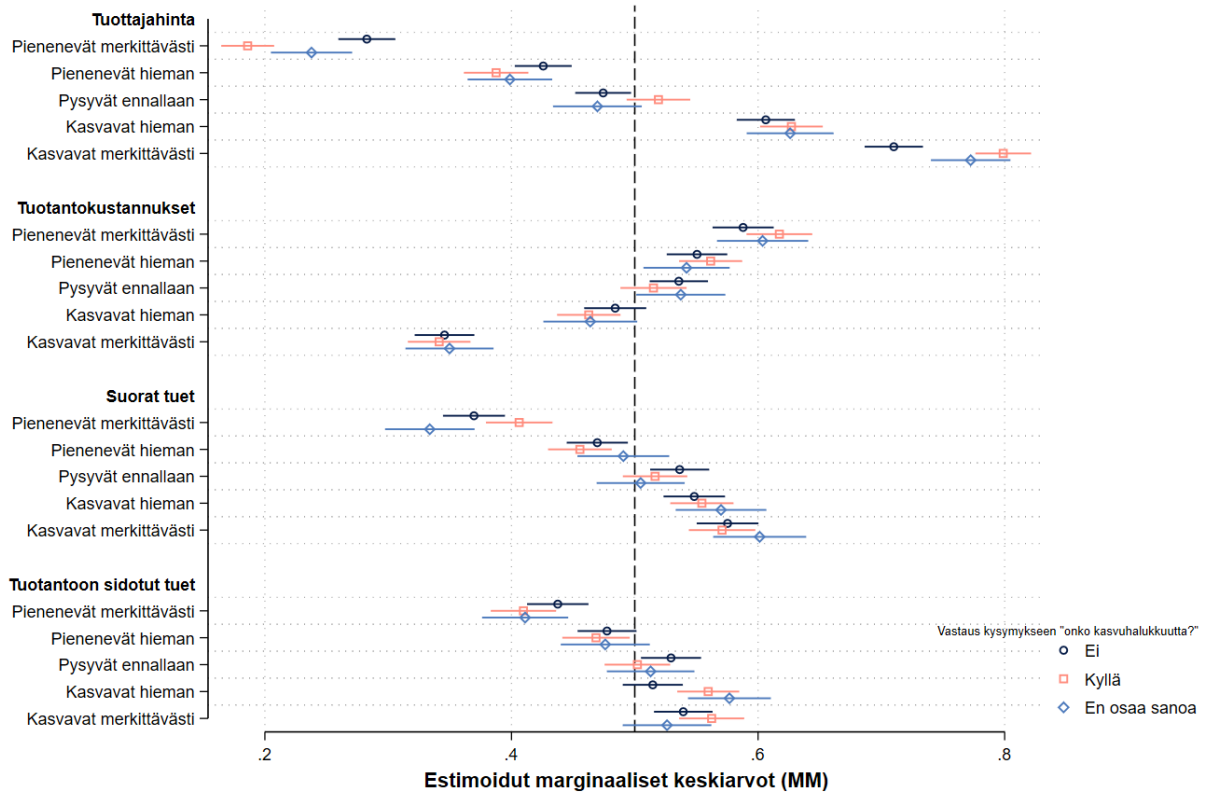
muutokset erottelevat vaihtoehtoja selvästi voimakkaammin kuin tuotantokustannukset tai tukimuuttujat. Lisäksi kannattavuutta heikentävät muutokset, kuten tuottajahinnan lasku ja kustannusten nousu, pienentävät valintatodennäköisyyttä voimakkaasti.

Kuvio 5. Atribuuttien arvojen yhteys vaihtoehtojen valintatodennäköisyyteen conjoint-tehtävässä ikäryhmittäin (marginal means)

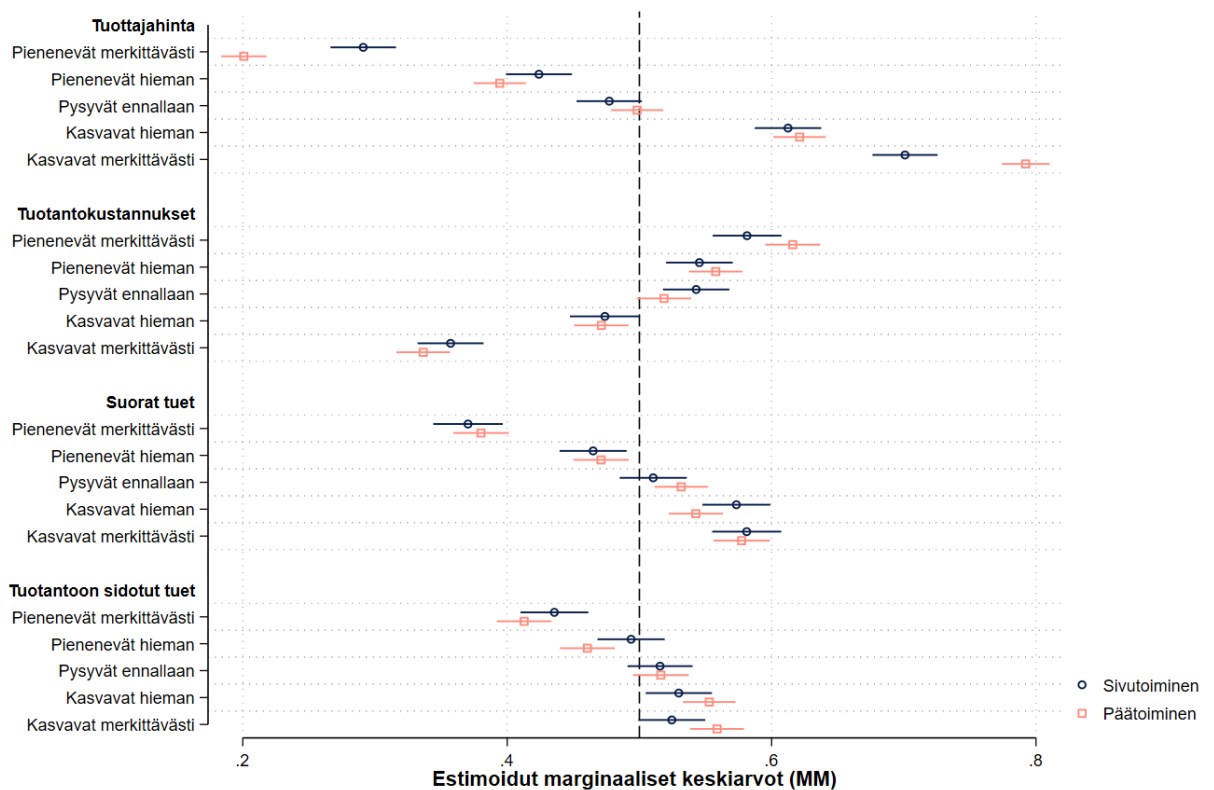
Ryhmäkohtaiset tarkastelut täsmentävät koko aineiston tuloksia. Ikäryhmittäisessä tarkastelussa tuottajahinnan muutokset ovat molemmissa ryhmissä selvästi keskeisin vaihtoehtojen valintatodennäköisyyteen yhteydessä oleva attribuutti, mutta alle 50-vuotiaat reagoivat muutoksiin yli 50-vuotiaita voimakkaammin. Kun tuottajahinta kasvaa merkittävästi, valintatodennäköisyys on alle 50-vuotiailla 80,5 prosenttia ja yli 50-vuotiailla 72,3 prosenttia. Tuottajahinnan merkittävän laskun yhteydessä vastaavat osuudet ovat 19,7 ja 26,3 prosenttia.

Ikäryhmien väliset erot näkyvät myös tuotantokustannusten muutoksissa, mutta selvästi tuottajahinnan muutoksia pienempinä. Tukimuuttujien osalta ryhmien väliset erot jäävät vähäisiksi.

Kuvio 6. Atribuuttien arvojen yhteys vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen conjoint-tehtävässä kasvuhaluukkuuden mukaan (marginal means)

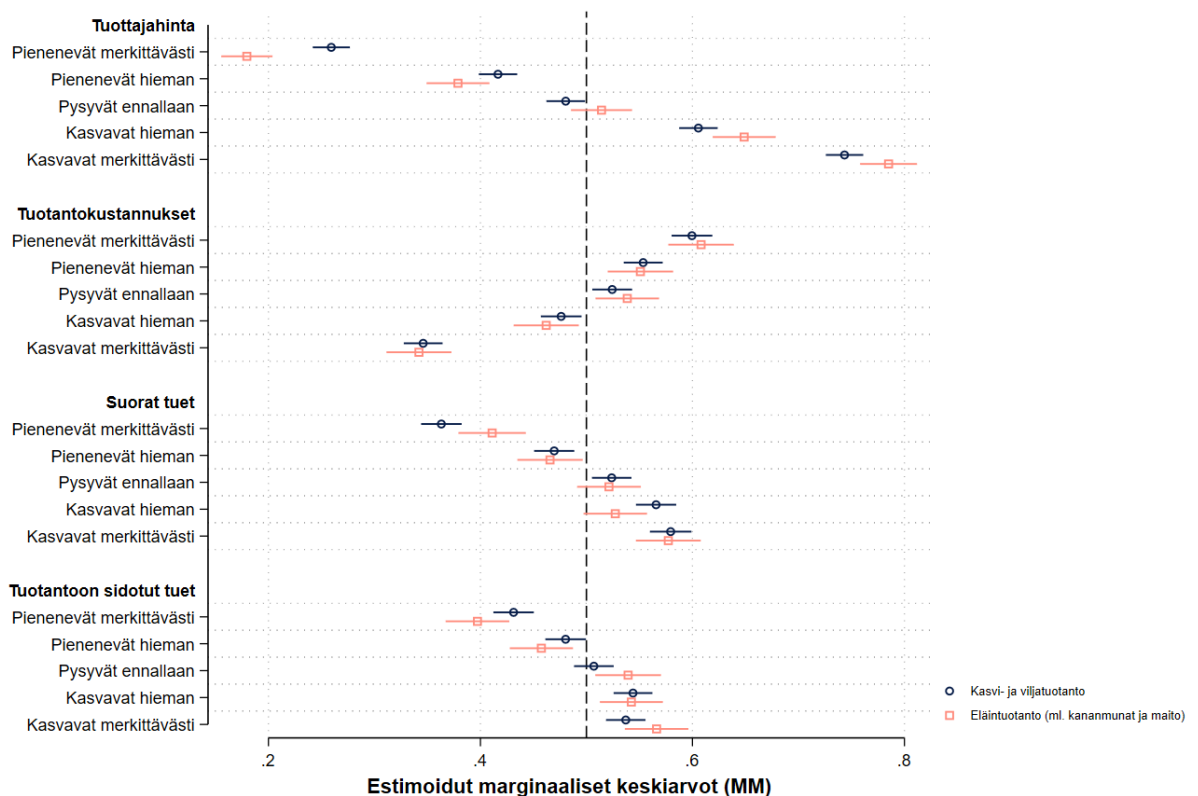
Kasvuhaluukkuuden mukaan tarkasteltuna keskeisimmät erot liittyvät jälleen tuottajahinnan ääripäihin. Tuotannon kasvattamisesta kiinnostuneilla vastaajilla tuottajahinnan merkittävä kasvu liittyy 79,9 prosentin valintatodennäköisyyteen, kun vastaava arvo ei-kasvuhaluukkailla on 71,0 prosenttia. Tuottajahinnan merkittävän laskun yhteydessä valintatodennäköisyys on kasvuhaluukkailla 18,6 prosenttia ja ei-kasvuhaluukkailla 28,3 prosenttia. Tuottajahinnan maltillisemmissä muutoksissa sekä tuotantokustannusten ja tukimuuttujien kohdalla ryhmien väliset erot jäävät selvästi pienemmiksi. "Ei osaa sanoa" -ryhmän tulokset sijoittuvat useimmiten kasvuhaluukkaiden ja ei-kasvuhaluukkaiden ryhmien väliin tai lähelle koko aineiston keskimääräistä tasoa.

Kuvio 7. Atribuuttien arvojen yhteys vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen conjoint-tehtävässä pää- ja sivutoimisilla tiloilla (marginal means)

Päätoimisuuden mukainen tarkastelu antaa pitkälti samansuuntaisen kuvan kuin kasvuhaluukkuuden tarkastelu. Päätoimiset tuottajat reagoivat tuottajahinnan suuriin muutoksiin sivutoimisia voimakkaammin. Kun tuottajahinta kasvaa merkittävästi, valintatodennäköisyys on päätoimisilla 79,2 prosenttia ja sivutoimisilla 70,1 prosenttia. Tuottajahinnan merkittävän laskun yhteydessä vastaavat osuudet ovat 20,1 ja 29,1 prosenttia.

Ryhmiä välinen ero on molemmissa ääripäissä noin yhdeksän prosenttiyksikköä. Erot korostuvat erityisesti tuottajahinnan suurissa muutoksissa, kun taas tuotantokustannusten ja tukimuuttujien kohdalla pää- ja sivutoimisten tilojen väliset erot jäivät selvästi vähäisemmiksi.

Kuvio 8. Atribuuttien arvojen yhteys vaihtoehdon valintatodennäköisyyteen conjoint-tehtävässä kasvi- ja eläintiloilla (marginal means)

Tuotantosuuntien väliset erot jäivät kokonaisuutena pienemmiksi kuin kasvuhaluukkuuteen tai päätoimisuuteen liittyvät erot. Tuottajahinnan merkittävä kasvu liittyy eläintuotannossa 78,5 prosentin ja kasvi- ja viljatuotannossa 74,3 prosentin valintatodennäköisyyteen. Tuottajahinnan merkittävän laskun yhteydessä vastaavat osuudet ovat 18,0 ja 25,9 prosenttia.

Tuotantosuuntien väliset erot painottuvat siten tuottajahinnan ääripäihin, mutta jäivät pääosin pienemmiksi kuin kasvuhaluukkuuden ja päätoimisuuden mukaiset erot. Tuotantokustannusten kohdalla ryhmien väliset erot ovat vähäisiä. Kustannusten merkittävä aleneminen liittyy eläintuotannossa 60,8 prosentin ja kasvi- ja viljatuotannossa 60,0 prosentin valintatodennäköisyyteen, kun taas kustannusten merkittävän nousun yhteydessä vastaavat osuudet ovat 34,2 ja 34,6 prosenttia. Tukimuuttujien osalta tuotantosuuntien välillä ei havaita systemaattisia eroja.

Ryhmävertailut eivät muuta tulosten perusrakennetta. Tuottajahinnan muutokset ovat kaikissa tarkastelluissa ryhmissä selkeimmin vaihtoehdon valintatodennäköisyyttä erottelevia attribuutteja, vaikka vaikutuksen voimakkuudessa on ryhmien välisiä eroja. Erot korostuvat erityisesti kasvuhaluukkuuden, päätoimisuuden ja iän mukaan tarkasteltuna, kun taas tuotantosuuntien väliset erot jäivät maltillisemmiksi. Tuotantokustannusten ja tukimuuttujien yhteys valintatodennäköisyyteen on kaikissa ryhmissä tuottajahintaa vähäisempi.

4.1.2 Keskimääräiset marginaaliset vaikutukset (AMCE)

AMCE-estimaatit tuottivat pääosin samansuuntaiset tulokset kuin marginaalisten keskiarvojen tarkastelu. Tuottajahinnan muutokset olivat selvästi voimakkaimmin valintoihin yhteydessä oleva tekijä, kun taas tuotantokustannusten ja tukimuuttujien vaikutukset jäivät pienemmiksi. Koska AMCE-estimaattien tulkinta riippuu vertailutasosta, raportin pääasiallinen tulkinta perustuu marginal means -estimaatteihin.

4.2 Regressiomallit

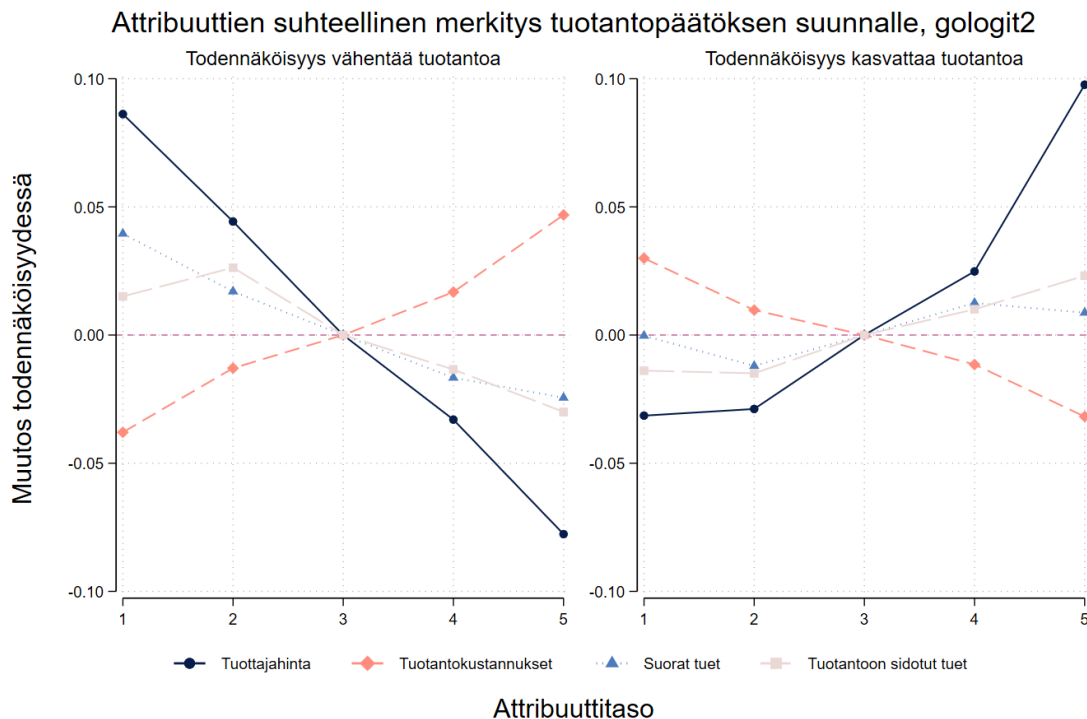
4.2.1 Ordinaalimallien päätulokset

Tässä osiossa tarkastellaan, miten erilaiset toimintaympäristön muutokset liittyvät tuottajien arvioihin tuotannon vähentämisestä, säilyttämisestä tai kasvattamisesta. Tulokset kuvaavat sitä, miten esimerkiksi tuottajahintojen, tuotantokustannusten ja tukien muutokset ovat yhteydessä tuotantopäätöksiä koskeviin arvioihin.

Analyysi perustuu ordinaalisiin regressiomalleihin, joita käytetään järjestysasteikollisten vasteiden tarkasteluun. Mallien tarkempi kuvaus esitettiin metodologiaosiossa.

Mallit estimoitiin painotettuina käyttäen aineistolle muodostettua post-stratifikaatiopainoa, jolla korjataan otosrakenteen eroja suhteessa perusjoukkoon. Painotuksen tarkempi muodostaminen kuvattiin metodologiaosiossa.

Tulokset raportoidaan ensisijaisesti ennustettuina todennäköisyyksinä ja niiden muutoksina suhteessa neutraaliin vertailutasoon.

Kuvio 9. Attribuuttien arvojen muutosten vaikutukset tuotantopäätökseen

Huomiot: Kuvio esittää ennustetun todennäköisyyden muutoksen suhteessa neutraaliin tilanteeseen, jossa attribuutti pysyy ennallaan. Arvo 0,05 tarkoittaa 5 prosenttiyksikön suurempaa ja arvo -0,05 5 prosenttiyksikön pienempää todennäköisyyttä verrattuna neutraaliin tasoon. Attribuuttitasot: 1 = pienenee merkittävästi, 2 = pienenee hieman, 3 = pysyy ennallaan, 4 = kasvaa hieman, 5 = kasvaa merkittävästi.

Kuvio vahvistaa conjoint-analyysin keskeisen tuloksen: tuottajahinta on attribuuteista selvästi merkittävin. Tuottajahinnan nousu kasvattaa tuotannon lisäämiseen liittyvien vastausten todennäköisyyttä ja vähentää tuotannon supistamiseen liittyviä vasteita. Vastaavasti tuottajahinnan lasku lisää tuotannon vähentämisen todennäköisyyttä. Vaikutukset ovat määrällisesti suurempia kuin muilla tarkastelluilla attribuuteilla, mikä korostaa markkinahintojen keskeistä roolia tuotannon ohjautumisessa.

Tuotantokustannusten vaikutus on odotetusti vastakkainen suhteessa tuottajahintaan. Kustannusten nousu lisää tuotannon vähentämisen todennäköisyyttä ja vähentää tuotannon kasvattamiseen liittyviä vasteita. Vaikutus on kuitenkin kokonaisuutena heikompi kuin tuottajahinnoilla. Tämä viittaa siihen, että vastaajat reagoivat voimakkaammin odotettuihin tulomuutoksiin kuin kustannusmuutoksiin.

Sekä suorien tukien että tuotantoon sidottujen tukien vaikutukset ovat samansuuntaisia mutta selvästi pienempiä kuin markkinaehtoisten muuttujien vaikutukset. Tukimuutokset vaikuttavat tuotantopäätöksiä koskeviin arvioihin erityisesti silloin, kun muutokset ovat suuria. Tukien heikennykset näkyvät selvemmin tuotannon vähentämiseen liittyvissä vasteissa kuin tukien kasvattaminen tuotannon lisäämiseen liittyvissä vasteissa.

Tuloksissa on lisäksi huomionarvoista, että suorien tukien ja tuotantoon sidottujen tukien väliset erot jäivät melko pieniksi. Tämä on kiinnostava havainto suhteessa siihen, että tuotantoon sidottujen tukien oletetaan yleensä ohjaavan tuotantopäätöksiä suoria tukia voimakkaammin. Aineiston perusteella tukimuotojen väliset erot näyttäytyvät kuitenkin varsin maltillisina.

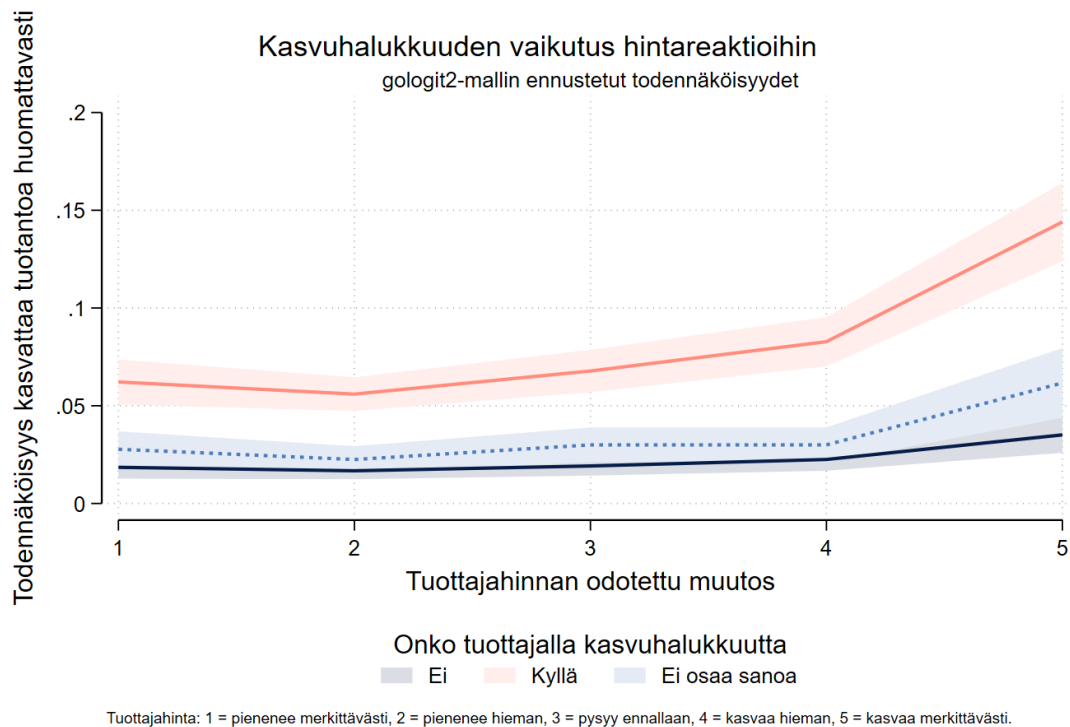
Tulokset viittaavat myös vaikutusten epäsymmetriaan. Erityisesti negatiiviset muutokset, kuten tuottajahinnan lasku, kustannusten nousu tai tukien merkittävä heikentyminen, näyttävät vaikuttavan tuotantopäätöksiin voimakkaammin kuin vastaavat positiiviset muutokset. Tämä on johdonmukaista maataloustuotannon investointi- ja riskiluonteen kanssa: heikentyneet kannattavuusnäkymät voivat johtaa tuotannon supistamiseen herkemmin kuin parantuneet näkymät tuotannon kasvattamiseen.

Yleistetty järjestyslogit-malli tuottaa osittain erilaisia vaikutusprofieileja kuin tavanomainen järjestyslogit-malli. Tämä tukee johtopäätöstä, että vaikutusten voimakkuus vaihtelee vasteasteikon eri kohdissa. Tämän vuoksi pääasiallisena raportointimallina käytetään gologit2-mallia, joka antaa tarkemman kuvan siitä, miten eri tekijät vaikuttavat tuotannon vähentämiseen, ennallaan pitämiseen ja kasvattamiseen.

Keskimääräiset vaikutukset voivat kuitenkin peittää alleen merkittävää vaihtelua vastaajaryhmien välillä. Tuotantopäätösten voidaan olettaa riippuvan esimerkiksi kasvuhaluudesta, tuotantosuunnasta, päätoimisuudesta ja viljelijän elämänvaiheesta. Tämän vuoksi seuraavaksi tarkastellaan interaktiomallien avulla, vaihtelevatko markkina- ja tukisignaalien vaikutukset systemaattisesti eri vastaajaryhmien välillä.

4.2.2 Kasvuhaluus

Kasvuhaluuden perusteella tarkasteltuna tuotantoreaktiot eroavat selvästi vastaajaryhmien välillä. Kasvuhaluiksi itsensä luokitelleilla vastaajilla ennustettu todennäköisyys ilmoittaa tuotannon huomattavasta kasvattamisesta on kaikilla tuottajahinnan tasoilla korkeampi kuin muissa ryhmissä. Erot korostuvat erityisesti tilanteessa, jossa tuottajahinnan odotetaan kasvavan merkittävästi. Tällöin kasvuhaluisten vastaajien ennustettu todennäköisyys kasvattaa tuotantoa huomattavasti on noin 14 prosenttia, kun vastaava todennäköisyys ei-kasvuhaluilla jää noin 4 prosenttiin.

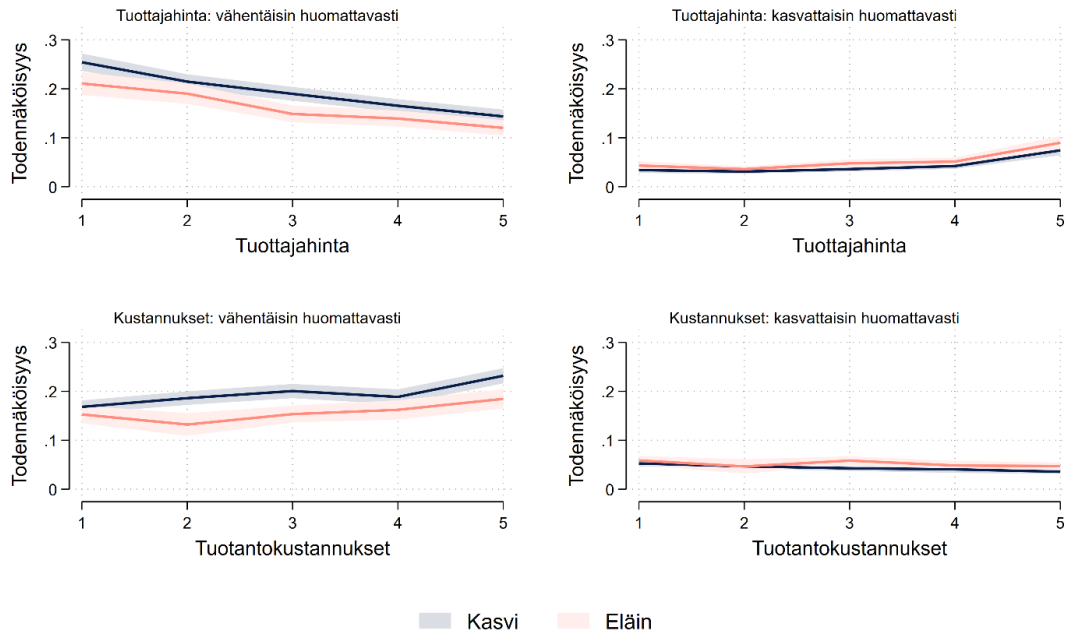
Kuvio 10. Tuottajahinnan muutoksen vaikutukset tuotannon kasvattamiseen kasvuhalukkuuden mukaan

Tulokset viittaavat siihen, että kasvuhaluiset tuottajat reagoivat positiivisiin hintasignaaleihin keskimäärin muita ryhmiä voimakkaammin. Vastaavasti vastaajilla, jotka eivät ilmoita kasvuhalukkuutta, tuotannon voimakkaaseen kasvattamiseen liittyvät todennäköisyydet pysyvät kaikilla hintatasoilla selvästi matalampina. Tämä viittaa siihen, että tuotantopäätöksiä rajoittavat markkinaodotusten lisäksi myös tilan strategisiin tavoitteisiin ja kehittämishalukkuuteen liittyvät tekijät.

4.2.3 Tuotantosuunta

Tuotantos suunnan mukaiset erot tuotantoreaktioissa ovat kokonaisuutena melko maltillisia, mutta systemaattisia eroja havaitaan erityisesti tuotannon voimakkaaseen vähentämiseen ja kasvattamiseen liittyvissä vasteissa. Eläintuotantoa harjoittavilla vastaajilla ennustettu todennäköisyys ilmoittaa tuotannon huomattavasta kasvattamisesta on kaikilla tuottajahinnan tasoilla hieman korkeampi kuin kasvitiloilla. Esimerkiksi tilanteessa, jossa tuottajahinnan odotetaan kasvavan merkittävästi, vastaava todennäköisyys on eläintiloilla noin 9,0 prosenttia ja kasvitiloilla noin 7,4 prosenttia.

Tuotantosuunnan mukaiset erot markkinasignaaleihin reagoimisessa

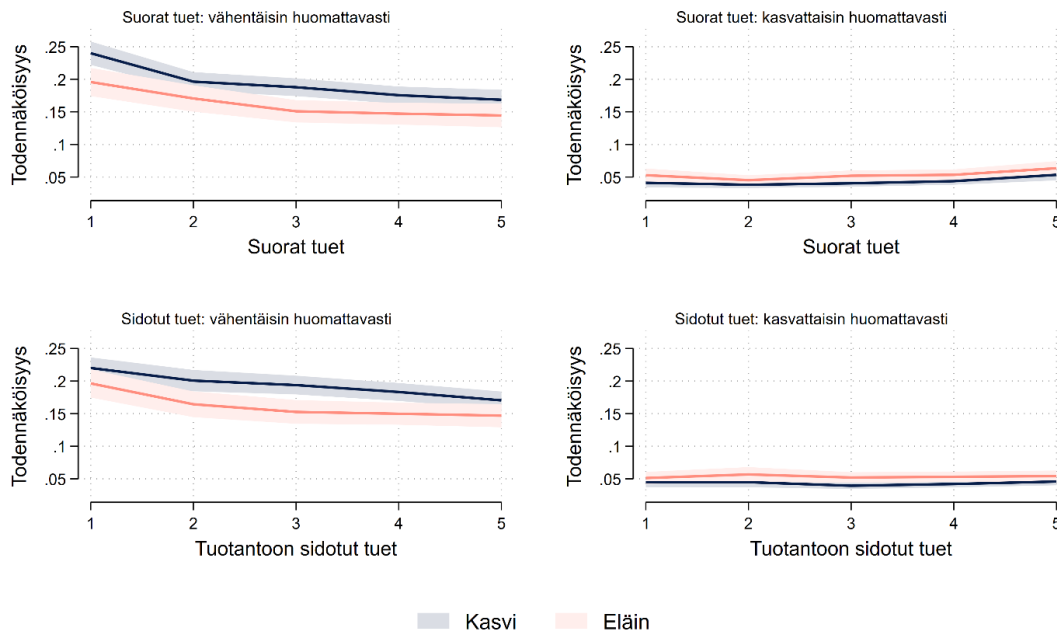
Attribuuttitasot: 1 = pienenee merkittävästi, 2 = pienenee hieman, 3 = pysyy ennallaan, 4 = kasvaa hieman, 5 = kasvaa merkittävästi.

Kuvio 11. Markkinasignaaleihin reagoiminen kasvi- ja eläintuotannossa

Sen sijaan tuotannon huomattavaan vähentämiseen liittyvät vasteet ovat kasvitiloilla yleisempiä erityisesti negatiivisten markkinasignaalien yhteydessä. Jos tuottajahinnan odotetaan pienenevän merkittävästi, kasvitiloilla ennustettu todennäköisyys ilmoittaa tuotannon huomattavasta vähentämisestä on noin 25,4 prosenttia, kun eläintiloilla vastaava todennäköisyys on noin 21,1 prosenttia. Samansuuntainen ero havaitaan myös tilanteessa, jossa tuotantokustannusten odotetaan kasvavan merkittävästi: tällöin todennäköisyys tuotannon huomattavaan vähentämiseen on kasvitiloilla noin 23,2 prosenttia ja eläintiloilla noin 18,5 prosenttia.

Tulokset viittaavat siihen, että eläintuotanto on tuotantopäätösten näkökulmasta jossain määrin jäykempää kuin kasvituotanto. Tämä voi liittyä eläintuotannon suurempiin kiinteisiin investointeihin, pidempiin tuotantosykleihin ja korkeampiin toiminnan lopettamiskustannuksiin, jotka voivat vähentää lyhyen aikavälin reagointia negatiivisiin markkina- ja kustannussignaaleihin. Kasvituotannossa tuotannon sopeuttaminen voi puolestaan olla joustavampaa, mikä näkyy voimakkaampina vähentämisreaktioina heikentyneisiin kannattavuusodotuksiin.

Tuotantosuunnan mukaiset erot tukisignaaleihin reagoimisessa

Attribuuttitasot: 1 = pienenevät merkittävästi, 2 = pienenevät hieman, 3 = pysyvät ennallaan, 4 = kasvavat hieman, 5 = kasvavat merkittävästi.

Kuvio 12. Tukien muutoksiin reagoiminen kasvi- ja eläintuotannossa

Tuotantosuunnan mukaisia eroja tarkasteltiin lisäksi erikseen suorien tukien ja tuotantoon sidottujen tukien osalta. Tukimuuttujien yhteydet tuotantopäätöksiä koskeviin arvioihin olivat kuitenkin hyvin samankaltaisia molemmissa tukimuodoissa. Kyselyn perusteella tukien muutoksilla näyttää olevan melko vähäinen yhteys tuotannon merkittävään kasvattamiseen tai vähentämiseen.

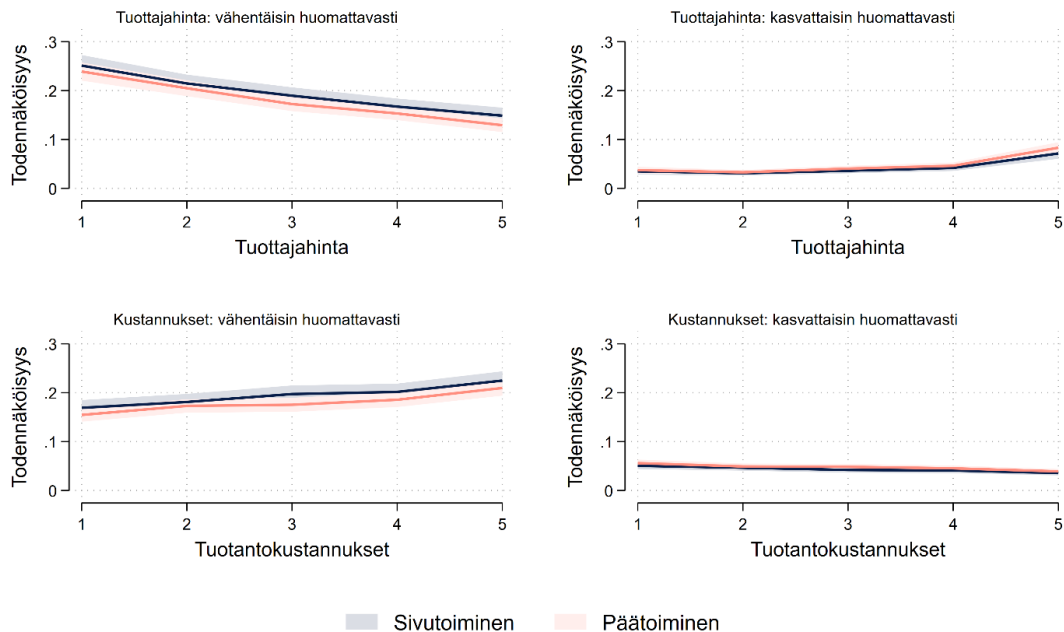
Kasvitiloilla tuotannon huomattavaan vähentämiseen liittyvät todennäköisyydet olivat hieman eläintiloja korkeampia, kun taas tuotannon huomattavaan kasvattamiseen liittyvät todennäköisyydet jäivät molemmissa tuotantosuunnissa melko pieniksi. Eläintiloilla tuotannon voimakkaaseen kasvattamiseen liittyvät todennäköisyydet olivat kuitenkin keskimäärin hieman kasvitiloja korkeampia.

Tulokset eivät viittaa siihen, että suorien tukien ja tuotantoon sidottujen tukien välillä olisi merkittäviä eroja siinä, miten ne ohjaavat tuotantoaiteita kasvi- ja eläintuotannossa. Tämä havainto korostaa sitä, että markkinamuuttujat näyttävät olevan tuotantopäätösten kannalta tukimuotoja keskeisempiä riippumatta tuotantosuunnasta.

4.2.4 Päätömisuus

Keskimääräiset tulokset eivät kuitenkaan välttämättä kuvaa kaikkia vastaajaryhmiä samalla tavalla. Tuotantopäätöksiä koskevat arviot voivat vaihdella esimerkiksi kasvuhaluukkuuden, tuotantosuunnan, päätömisuuden ja viljelijän iän mukaan. Seuraavaksi tarkastellaan, eroavatko markkina- ja tukimuuttujien yhteydet tuotantopäätöksiä koskeviin arvioihin eri vastaajaryhmissä.

Päätöisyyden mukaiset erot markkinasignaaleihin reagoimisessa

Attribuuttiluokat: 1 = pienenee merkittävästi, 2 = pienenee hieman, 3 = pysyy ennallaan, 4 = kasvaa hieman, 5 = kasvaa merkittävästi.

Kuvio 13. Markkinasignaaleihin reagoiminen päätöisyyden mukaan

Esimerkiksi tilanteessa, jossa tuottajahinnan odotetaan kasvavan merkittävästi, päätöisyyden vastaajien ennustettu todennäköisyys ilmoittaa tuotannon huomattavasta kasvattamisesta on noin 6 prosenttia, kun sivutoimisilla vastaava todennäköisyys on noin 4 prosenttia. Samansuuntainen ero havaitaan myös tilanteessa, jossa tuotantokustannusten odotetaan pienenevän merkittävästi.

Tuotannon huomattavaan vähentämiseen liittyvissä vasteissa erot päätöisyyden ja sivutoimisten välillä jäivät pienemmiksi. Sivutoimisilla vastaajilla vähentämiseen liittyvät todennäköisyydet ovat joissain tilanteissa hieman korkeampia, mutta erot ovat kokonaisuutena melko maltillisia.

Tulokset viittaavat siihen, että päätöisyyden tilat reagoivat positiivisiin tuotantoedellytyksiä vahvistaviin signaaleihin hieman sivutoimisia tiloja voimakkaammin. Kokonaisuutena erot ryhmien välillä jäivät kuitenkin selvästi pienemmiksi kuin esimerkiksi kasvuhaluuden perusteella tarkastelluissa eroissa.

4.2.5 Tuottajan ikä

Ikäryhmien väliset erot tuotantoreaktioissa jäivät kokonaisuutena melko vähäisiksi. Alle 50-vuotiailla vastaajilla tuotannon huomattavaan kasvattamiseen liittyvät todennäköisyydet ovat kuitenkin useimmissa tilanteissa hieman korkeampia kuin yli 50-vuotiailla vastaajilla. Erot näkyvät johdonmukaisesti sekä markkina- että tukimuuttujien kohdalla.

Esimerkiksi tilanteessa, jossa tuottajahinnan odotetaan kasvavan merkittävästi, alle 50-vuotiaiden vastaajien ennustettu todennäköisyys ilmoittaa tuotannon huomattavasta kasvattamisesta on noin 4–5 prosenttia, kun yli 50-vuotiailla vastaava todennäköisyys on noin 3 prosenttia. Samansuuntainen ero havaitaan myös tilanteissa, joissa tuotantokustannusten odotetaan pienenevän tai tukitasojen kasvavan.

Tuotannon huomattavaan vähentämiseen liittyvissä vasteissa erot ikäryhmien välillä ovat vielä pienempiä. Yli 50-vuotiailla vastaajilla vähentämiseen liittyvät todennäköisyydet ovat joissain tilanteissa hieman korkeampia kuin nuoremmilla vastaajilla, mutta vasteprofiilit ovat ryhmien välillä pääosin samankaltaisia.

Tulokset viittaavat siihen, että ikäryhmien väliset erot liittyvät enemmän tuotannon kasvattamiseen liittyvien vasteiden tasoon kuin olennaisesti erilaiseen reagointitapaan markkina- tai tukisignaaleihin. Kokonaisuutena ikäryhmien erot jäävät selvästi pienemmiksi kuin esimerkiksi kasvuhaluukkuuden perusteella tarkastelluissa eroissa.

Ryhmävertailut osoittavat, että tuotantoreaktiot vaihtelevat vastaajaryhmien välillä, mutta erot eivät ole kaikilta osin yhtä suuria. Selkeimmät erot liittyvät kasvuhaluukkuuteen: kasvuhaluiset vastaajat reagoivat positiivisiin hintasignaaleihin selvästi muita ryhmiä voimakkaammin. Tuotantosuunnan perusteella tarkasteltuna eläintilat näyttävät reagoivan negatiivisiin markkina- ja kustannussignaaleihin hieman kasvitiloja maltillisemmin, mikä voi viitata tuotannon suurempaan jäykkyyteen eläintuotannossa.

Sen sijaan päätoimisuuden ja iän perusteella havaitut erot jäävät kokonaisuutena melko pieniksi. Vaikka päätoimisilla ja nuoremmilla vastaajilla tuotannon kasvattamiseen liittyvät todennäköisyydet ovat joissain tilanteissa hieman korkeampia, ryhmien vasteprofiilit ovat pääosin samansuuntaisia.

Kokonaisuutena tulokset viittaavat siihen, että tuotantopäätöksiin vaikuttavat ennen kaikkea markkinaehtoiset tekijät, erityisesti tuottajahinnan muutokset. Vastaajaryhmien väliset erot liittyvät enemmän reaktioiden voimakkuuteen kuin täysin erilaiseen reagointitapaan markkina- ja tukisignaaleihin.

5 AVOVASTAUSTEN ANALYYSI JA TULOSTEN TULKINTA

Avovastausten analyysi täydentää kvantitatiivisia tuloksia kuvaamalla, millaisia käytännön, taloudellisia ja institutionaalisia tekijöitä tuottajat liittävät markkinasignaaleihin reagoimiseen. Vastauksia käytetään tässä luvussa conjoint- ja regressioanalyysien havaintojen tulkinnan tukena, eikä niitä ole tarkoitettu edustavaksi määrälliseksi arvioksi kaikkien tuottajien näkemyksistä.

Tulokset esitetään teemoittain, ja analyysin pääteemat on kuvattu osiossa 2.4 ja liitteessä 1. Lainaukset kuvaavat vastaajien omia kokemuksia ja tulkintoja, eikä raportissa oteta kantaa yksittäisten väitteiden oikeellisuuteen. Keskeiset teemat liittyvät erityisesti kannattavuuteen, investointien riskeihin, markkinaepävarmuuteen ja tukijärjestelmän ennakoitavuuteen.

5.1 Tuottajahinnan ja kannattavuuden keskeinen merkitys

Useampi vastaaja mainitsee, että keskeinen tuotantopäätökseen vaikuttava tekijä on tuottajahintojen taso ja erityisesti hintojen suhde tuotantopanoksien hintoihin (n=37). Avovastauksissa esiintyi verrattain vähän mainintoja tuottajahintojen merkityksestä tuotantopäätöksiä tekemiseen, mutta se luultavasti selittyy sillä, että kyselyssä oli jo aiemmin kysytty hintojen vaikutuksesta, ja avovastauksessa haluttiin nostaa uusia näkökulmia esille.

"Tuotantopäätöksissä pyrin huomioimaan, mikä tuote pitää hintansa ja mille on kysyntää. Myös katetta lasken. Turhan moni viljelijä tekee päätöksen edellisen vuoden onnistumisen ja kysynnän perusteella."

Vastaajista suuri osa painottaa, että nykyinen tuottajahintataso on liian alhainen suhteessa kustannusrakenteeseen (n=159), tai että maataloustoiminta on lähestymässä kannattamatonta tai on sitä jo (n=103). Alhaiset hinnat ohjaavat tuottajia tuotannon vähentämiseen: monet mainitsevat siirtyvänsä "minimiviljelyyn", jossa tuotantopanokset ja työmäärä pidetään mahdollisimman pieninä parempia aikoja odotellessa.

"Teen päätökset vuosi kerrallaan koska lannoitteen hinnat ovat korkealla. Pyrin vähentämään lannoitteiden käyttöä. Jos kauran hinta edelleen matalalla ensi vuonna niin teen minimipanostuksella kylvön jotta saan silloin täyteen ja odottelen parempia aikoja."

"Täällä tehdään suunnitelmia parivuoden päähän tulevaisuuteen pidemmälle ei voi oikein nyky mittarissa tehdä kun vaihtelut tuottaja hinnassa ovat todella suuria ja tämän hetken tilanne on todella huolestuttava itse olen todella kovan luokan viljelijä enkä edes minäkään meinaa enää pärjätä. Nyky kulurakenne on paisunut merkittävästi ja tuottajien tukia on suhteessa tiputettu sekä vuodesta 2023 tavanomaisen viljan hinta on 230-250e/tn tasosta tippunut 150-170 tasoon eli sieltä on lähtenyt hyvin merkittävä summa pois rahaa jokaisen kukkarosta jolla on kehitetty tilaa ja maksettu itselleen palkka. Tämä asia on johtanut tähän nyky tilanteeseen, ettei tätä enää kannata jatkaa nykyisessä markkinatilanteessa vaan kannattaa vähentää reilusti."

Vastaajat nostavat esiin myös globaalin markkinatilanteen vaikutuksen. Suomen hintataso on sidoksissa maailmanmarkkinoiden pörssihintoihin, mutta samanaikaisesti eurooppalainen ja kansallinen panosten (kuten energian ja lannoitteiden) kustannustaso

on vastausten mukaan noussut muuta maailmaa nopeammin. Tämä heikentää vastaajien mukaan kilpailukykyä ja tekee markkinoiden ennakoimisesta vaikeaa.

"Meillä päätuote on viljantuotanto. Viljan maailman markkinahinta määräytyy Usan ja Ranskan pörssihintojen kautta eli maailmanlaajuisesti. Toki alueittain voi olla pientä vaihtelua. Tällä hetkellä ongelma on, että Länsi-Euroopassa on tekijöitä, jotka ovat nostaneet mm. energian ja lannoitteiden sekä koneiden hintoja korkeammaksi kuin muualla maailmassa mikä on syönyt meidän eurooppalaisten kilpailukykyä."

Vastausten perusteella pitkään jatkunut heikko kannattavuus rajoittaa monien tilojen mahdollisuuksia reagoida myönteisiin markkinasignaaleihin. Useissa vastauksissa kuvataan, että tuotannon kannattamattomuus on heikentänyt tilojen taloudellisia puskureita ja vähentänyt mahdollisuuksia investoida tai kasvattaa toimintaa. Vastauksissa näkyy myös turhautuminen siihen, että tuotannon kehittämistä joudutaan tarkastelemaan lyhyellä aikavälillä. Erityisesti viljatiloihin liittyvissä vastauksissa korostuu kokemus pitkäaikaisesta kannattavuuspaineesta ja markkinoiden epävakaudesta:

"Pitkään jatkunut heikko kannattavuus ja sattuneet vahingot (esim. pefovahingot) hidastaa tai voi jopa estää kehityksen vaikka tulisikin myönteisiä markkinasignaaleja. [...]"

*"Tuotantopäätöksiä ei valitettavasti pysty tällä hetkellä tekemään kun yhden vuoden kerrallaan ja se jarruttaa tilan kehitystä ja kasvattamista. **Tuotteiden hintoihin on saatava vakautta ja hintoja reilusti ylöspäin.** Varsinkin viljan viljely meillä enää kierrossa siksi, että saadaan pelto puhdistettua roskista. Viljojen hinta on tällä hetkellä suuri vitsi. Heti, kun markkinoille tulee joku esim. sokerijuurikas, jossa hintataso hiukan parempi, niin kaikki tietenkin haluaa jäävän viivan alle edes jotain ja näin ollen hinta uudessakin tuotteessa tippuu. Kannattavia vaihtoehtoja viljelyyn on tällä hetkellä todella harvassa. Meillä tällä hetkellä kylvössä hennettä, kuminaa, sokerijuurikasta ja viljoja. Sokerijuurikas on ainoa, joka kannattaa vaikka satoa tulee meillä kaikista ihan kohtuu hyvin. Tämänhetkinen tilanne on kestävä. Viljelyn kannattavuus on laskenut vuodesta 1995 alaspäin lähes vuosittain."*

Useissa vastauksissa tuottajahintojen ja kustannusten merkitys tuotantopäätöksille arvioitiin tukitasoa suuremmaksi. Markkinaehtoinen kannattavuus nähtiin keskeisenä edellytyksenä tuotannon kehittämiseksi ja tilan laajentamiseksi. Vastauksissa korostuu myös kokemus siitä, että epävarma toimintaympäristö vaikeuttaa pitkäjänteistä suunnittelua ja siirtää huomiota lyhyen aikavälin taloudellisten riskien hallintaan.

"Tilan jatkuvuuden kannalta on vaikeaa suunnitella tulevaa, kun ollaan niin riippuvaisia tuista tuotannon suhteen. Jos tuotteiden hinta olisi kohdallaan ilman tukia, niin motivaatio yrittämiseen, jatkamiseen ja laajentamiseen olisi huomattavasti suurempi."

Vastauksissa oli myös runsaasti kommentteja siitä, että maatalousalalla on ylipäätään heikko kannattavuus, tai tuotanto on jo kannattamatonta (n= 103). Tämä vaikea tilanne kannattavuudessa voi pakottaa vastausten perusteella harkitsemaan tuotannon lopettamista lähivuosina.

"Suomen maatalouden kannattavuus on niin heikko, että tuotteiden hintojen tai tukien pitää nousta merkittävästi. Tuotteiden hintojen pitäisi seurata

energian ja lannoitteiden hintojen nousua samassa suhteessa. Jos ei muutosta tule, tuotanto loppuu. Markkinat ovat kasvinviljelyn osalta kilpailijamaiden (Tanska, Ruotsi) hallussa, eli on vaikea uskoa positiiviseen muutokseen. Joten taitaa kurki kuolla, ennen kuin suo sulaa."

"Investointipäätöksiä on tehtävä 20 vuoden päähän. Nykyisessä kannattavuustilanteessa "syödään" olemassa olevien rakennusten seiniä sekä konekaluston vaihtoarvoa, siksi uutta ei ole rakennettu 20 vuoteen eikä edes yhtään käytettyä konetta ole ostettu enää 15 vuoteen, vaan nykyiset rakennukset ja koneet ajetaan ns. loppuun ja sitten toiminta tulee päättymään. Tämä päätös on siis jo tehty 15 vuotta sitten, kun kaikenlainen investointi maatalouteen päätettiin tilalla lopettaa. Nyt on jo myöhäistä kääntää laivaa, viljan ostajien hiljainen hintasopiminen (=ns. itämerivähennys joksi VYR on sen lanseerannut) on johtanut viljan alihinnoitteluun ja kaikki ostajat ovat sen hiljaa hyväksyneet käytännöksi. Tilanne lähti liikkeelle siitä kun valtio luopui OMIEN viljan paikallisten varmuusvarastojen ostotoiminnasta, se oli viimeinen AITO kilpailija ostomarkkinoilla. Virheitä on maatalouspolitiikassa tehty useitakin, on myyty valtion huoltovarmuuteen kuuluvaa omaisuutta aivan pilkkahinnalla (YARA, IVO/Kantaverkko) jolloin kustannusten nousu on muuttunut hallitsemattomaksi. Kukaan ei olisi uskonut vielä 20 vuotta sitten että lähes joka päivä uutisten pääotsikoissa on sähkön hinta."

"Maatalouden tuottavuus on niin alhainen että luopuminen on yksi varteenotettava vaihtoehto. Toiminnan kasvattaminen on aivan järjetöntä, toisaalta supistaminen johtaa lopputulokseen jossa luopuminen lienee järkevintä."

"Olen huono kohde tutkimukselle, koska lopettamispäätös huonon kannattavuuden vuoksi on jo syntynyt, eikä niin nopeita ja isoja muutoksia voi tulla, että peruisin päätöksen. Markkinat maataloudessa eivät toimi oikeudenmukaisesti ja maatalousyrittäjät ovat huonon talousosaamisensa vuoksi pitkälti itse syypäitä tilanteeseen."

"Jos nykyisenkaltainen tilanne, jossa tuotantopanosten hinnat aina vaan nousevat, ja tuottajahinnat laskevat, jatkuu pidempään niin lopetan tuotannon, varmasti."

"Tuotantopäätöksiä ei investointien osalta voi tehdä nyt lainkaan. Kannattavuus on niin heikko. Lopettamispäätöksiä ei pysty tekemään."

"Maatalouden kannattavuus täytyy korjata markkinoilta otettavilla tuottajahintojen korotuksilla. Maataloutta rahoittavien pankkien täytyy myöskin löytää usko maatalouden tulevaisuuteen ja tämäkin löytyy tuottajahintojen nousun kautta. **Tilanteen korjaamisella on todellinen hätä. Oma yritystoimintani ajautuu konkurssiin lähivuosina ilman korjaavia toimenpiteitä"**

"Käytössä tuotantopanoksien tai tuotettavien tuotteiden hintoihin ei ole mahdollista vaikuttaa vaan ne tulee annettuna kaupalta/markkinasta. Hankintojen ja myyntien ajoituksella on voinut käytännössä hyvin vähän vaikuttaa tulokseen, tätä on käytetty, mutta kannattavuus ei parane. Keino on marginaalinen kun elintarvikeketjussa hinnat tulee tilalle annettuna. **Ilman maatalouden ulkopuolista tuloa toimintaa ei voisi jatkaa, nykyisin talkoo työtä**

rakkaudesta lajiin. Näin jatkuessaan tuotannon alasajo kannattamattomana on väistämätöntä."

5.2 Epävarmuus, riskit ja tuotantopäätösten aikahorisontti

Tuotantopäätöksiä kuvaillaan vastauksissa useilla eri aikahaarukoilla, ja ne on jaoteltu tuloksissa neljään aikahorisonttiin: alle vuoteen, vuoteen, keskipitkään aikaväliin (2–5 vuotta) ja pitkään aikaväliin (yli 5 vuotta). Niissä vastauksissa, joissa aikahorisontti mainittiin, yleisin pituus oli yksi vuosi (43 %). Seuraavaksi yleisimmät olivat pitkä aikaväli (28 %), keskipitkä aikaväli (26 %) ja alle vuosi (3 %).

Suurimmassa osassa vastauksista valittua aikahorisonttia ei perusteltu laajemmin. Alla on koottu lainauksia niistä vastauksista, joissa valituille aikahorisontille esitettiin perusteluja.

Lyhyt aikahorisontti eli alle vuoden tai vuoden pituinen näyttää liittyvän usean vastaajan mukaan tuotantopanosten ostosykleihin- tai hintoihin ja kasvukauden pituuteen.

"Kasvukaudeksi kerrallaan valitaan kasvilajit eli myytävät tuotteet."

"Teen päätökset vuosi kerrallaan koska lannoitteen hinnat ovat korkealla. [...]"

"[...] Tuotantopäätökset tehdään seuraavalle vuodelle pääpiirteissään edeltävän vuoden kesäkuun loppuun mennessä. Toki muutoksia aina tehdään niissä puitteissa, kun mahdollista ennen kylvösesongin alkua, jossa markkinassa on suuria muutoksia."

Lyhyttä aikahorisonttia ohjaa usealla vastaajalla myös epävarmuus toimintaympäristöä kohtaan. Useat vastaajat kertovat voivansa suunnitella vain 1–2 vuotta eteenpäin tuotantoon, koska tulevaisuus näyttää niin epävarmalta.

"Tuotanto päätösten tekeminen tulevaisuuteen ei ole mahdollista kuin enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan. Markkinoiden epävarmuus ja ennustettavuus aiheuttavat sen."

"Tuotantopäätöksiä tehdään vuosi kerrallaan kun kaikki muuttuu koko ajan. Ei voi luottaa tulevaan."

"Päätöksiä voi tällä hetkellä tehdä ainoastaan vuosi kerrallaan."

Jos markkinasignaaleita, jotka ohjaavat muuttamaan tuotantoa, tulee kesken kasvukauden, on tähän vastaajien mukaan vaikeaa reagoida, koska sen kauden tuotantopäätökset ovat sitovat.

"Markkinasignaaleihin on ainakin kasvukaudella hankala reagoida kun tuotantopäätökset/sopimukset tehty."

Lyhyttä aikahorisonttia ohjaa joissain tapauksissa myös henkilökohtaiset tilanteet, eli esimerkiksi eläkeiän lähestyminen tai taloudelliset paineet.

"Tässä taloudellisessa tilanteessa mennään vuosi kerrallaan. [...]"

"Eläkeikä lähestyy, sen vuoksi päätöksiä teen vuodeksi kerrallaan."

Keskipitkää aikaväliä eli 2–5 vuoden suunnitteluhorisonttia ohjaa vastausten perusteella usein markkinoiden ulkoiset tekijät, kuten viljelykierto, CAP-tukirahoituskaudet, sopimuskaudet sekä tuotantosuuntaan liittyvät erityispiirteet.

"Itselläni on käytössä kolmen vuoden viljelykierto, joten tuotantosuunnitelmat pyrin tekemään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Vuosittain toki täydentäen tai tarvittaessa muuttaen."

"Tuotanto suunnitellaan astutuskausi kerrallaan"

"Tiettyjen kasvien viljelykierron vuoksi tuotantoa täytyy suunnitella useita vuosia eteenpäin. [...]"

"Tuotantopäätöksiä tehdään sopimuskausien loppuun n. 2–5 vuoden päähän."

"CAP-kausi kerrallaan. Eli vain viisi vuotta kerrallaan suunnitellaan tilan jatkoa, valmius on oltava koko ajan toiminnan lopettamiseen."

Vastauksissa korostui myös maatalousalan pitkäjänteisyys. Pitkä eli yli viiden vuoden aikahorisontti mainittiin useasti vastauksissa. Tätä näkemystä kuvaavat hyvin vastaajien kommentit, joiden mukaan tuotantoa suunnitellaan 'sukupolven ajalle' tai jossa tuottaja kertoo, että 'viljelijöiden kvartaali on 25 vuotta'.

"Viljatilalla viljely päätöksiä tehdään vähintään vuoden aikajänteellä. Osin 5–10 vuoden. (5vuotta on viljelijän kvartaali) [...]"

"5–10 vuotta eteenpäin suunnitellaan tuotantoa ja sen kasvattamista."

Osa vastasi kysymykseen siitä näkökulmasta, kuinka pitkällä aikajänteellä tehdään investointeja, esimerkiksi rakennus- tai koneinvestointeja. Heidän vastauksissaan on luonnollisesti paljon pidempi aikajänne kuin heillä, jotka vastasivat, millä aikajänteellä tuotantopäätöksiä tehdään. Suuret investoinnit, kuten kuivuri ja eläinhallit, vaativat vastausten mukaan yli 20 vuoden näkymiä.

"Maatiloilla suuret investoinnit (kuivuri, eläinhallit, maanostot) pitää katsoa yli 20 vuoden päähän. Tämän hetken näkymillä on viiden vuoden vuokrasopimuksen teko jo vaikeaa, kun ei tiedä, mihin tilanne heittää kahden vuoden päästä. Jos nyt vuokra taso omalla alueellani on karannut sinne 400-500ä, -/ha, niin on rohkeaa tehdä viiden vuoden sopimuksia, kun jos tilanne tästä vielä huononee."

"Monet investoinnit on tehtävä kymmenien vuosien tähtäimellä, tuotto saattaa vaihdella vuosittain viljelijästä riippumattomista syistä esim. maailmantilanteen ja säiden takia. Kasvituotannossa tämä edellyttää joustavaa päätöksentekoa ja tiettyä varautumista suuriin vaihteluihin vuosittain. Kotieläintuotannossa on pidettävä tiukemmin kiinni valitusta linjasta."

Yksi vastaaja kuvasi maataloustuotannon aikajännettä hyvin pitkäksi, ja hänen mielestään nopeisiin markkinasignaaleihin reagoiminen ei ole realistista.

"Investointien takaisinmaksu aika korkotukilainassa on 15 vuotta. Peltojen vuokrasopimukset tehdään vähintään 5v. Mieluiten yli 10 vuoden mittaisiksi. Jos peltoa perusparannetaan tai raivataan uusi pelto se alkaa tuottamaan vasta

5 vuoden työn jälkeen kunnolla. Maatalous on todella pitkän aikavälin työtä, ei siinä hetkellisiin markkinasignaaleihin reagoida kovinkaan kummoisesti tuotantoa lisäämällä tai vähentämällä. Tuotantorakennuksen tai salaajituksen käyttöikä jopa yli 50 vuotta, joten puhutaan jopa ylisukupolvisista investoinneista. Kasvinviljelytila pystyy reagoimaan vuosittaisilla kylvettävillä kasveilla jonkin verran markkinaa, tietenkin tukisäädösten sallimissa rajoissa."

Tuotantopäätösten aikahorisontit vaihtelevat vastauksissa paljon myös tuotantos suunnan mukaan. Vastausten perusteella kasvinviljelyssä voidaan reagoida suhteellisen nopeasti markkinamuutoksiin, esimerkiksi kasvilajia muuttamalla, kun taas eläintuotannossa signaaleihin sopeutuminen on huomattavasti hitaampaa. Esimerkiksi maidontuotannossa tuotannon suunnittelu aika voi olla vähintään 10 vuotta biologisten syiden vuoksi, mikä tekee nopeasta reagoinnista markkinasignaaleihin vaikeaa.

"Tuotannon sopeuttaminen tuotantoon [markkinasignaaleihin] on maidontuotannossa pitkäjänteistä. Lyhyisiin markkinareaktioihin on mahdotonta reagoida, ja korkeiden kiinteiden kulujen vuoksi myöskään tuotannon supistaminen on vaikeaa"

"Maidontuotannossa ei voi reagoida hintamuutoksiin kovin nopeasti, koska lypsylehmä tuottaa maitoa tilallamme noin 6 vuotta. Uuden lypsylehmän kasvattaminen lisäys päätöksestä tuotannon alkuun vie 3 vuotta. Rehuntuotannon muutokset ovat myös hitaita, koska lypsylehmien ensisijainen rehu on nurmirehu, jonka viljelyyn kuuluu ensin yksi perustamisvuosi, jolloin nurmi ei vielä tuota. [...]"

Maidontuotannon lisäksi myös kotieläintuotanto, esimerkiksi naudanlihantuotanto, lisää vastausten perusteella reagoinnin hitautta.

"[...] Kotieläin tuotannossa periodi on 5–10 vuotta, muutoksiin ei voida merkittävästi reagoida."

"Nautakarjataloudessa ei nopeasti reagoida markkinasignaalien muutoksiin ainakaan tuotantoa ei pysty nopeasti nostamaan. Kasvinviljelypuolella muutokset ovat huomattavasti nopeampia."

Verrattuna eläintuotantoon, kasvinviljely on vastausten perusteella joustavampi markkinamuutoksille.

"Peltoviljelyssä voi reagoida nopeastikin, muutaman vuoden trendin perusteella tai välittömästi jos tulee jokin tae pysyvyydestä. Eläinpuolella investoidaan kymmeniksi vuosiksi, joten usko tulevaan on oltava luja ja perusteltu."

"Kotieläintuotannon sopimukset ovat pääasiassa pitkäaikaisempia, useita vuosia kestäviä. Kasvinviljelyssä markkinoihin on helpompi reagoida, joskin siinäkin sopimukset tehdään yleensä viimeistään edellisen kasvukauden jälkeen."

Yksi vastaajista kertoo, että erityisesti avomaan vihannestilalla markkinasignaaleihin pystytään reagoimaan vaivattomasti.

"avomaan vihannestilana tuotannon sopeuttaminen on nopeaa ja verrattain helppoa."

Markkinasignaaliin reagoimisen nopeuteen vaikuttaa yhden vastaajan mukaan myös se, minkä suuntainen signaali on. Hän kertoo, että tuotannon kasvattaminen on selkeästi hitaampaa kuin tuotannon supistaminen. Vastaava asymmetria on tunnistettu myös käyttäytymistaloustieteellisessä kirjallisuudessa, jossa toimijoiden on havaittu reagoivan tappioihin ja negatiivisiin muutoksiin voimakkaammin kuin vastaavansuuruisin positiivisiin muutoksiin (Kahneman & Tversky, 1979).

"Tuotantopäätöksiä tilallamme pyritään tekemään n. viiden vuoden jaksoissa jos kyse on tuotannon lisäämisestä. Tuotannon supistaminen tehdään vuoden aikajänteellä."

Myös se, onko tuottajalla tuotantosopimuksia, ja mille aikajänteelle, voi vaikuttaa tuotantopäätösten aikahorisonttiin. Tuotantosopimuksista voi vastausten perusteella olla apua siihen, että tuotantopäätöksiä voi suunnitella kasvukautta pidemmälle aikavälille.

Vastauksissa korostuu tuottajien epävarmuus tulevaisuudesta (n=161), mikä heijastuu suoraan tuottajien päätöksentekoon ja kykyyn reagoida markkinoihin. Useat vastaajat kuvaavat pitkän aikavälin suunnittelun muuttuneen erittäin vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi. Tämä on johtanut tuotannon suunnitteluhorisontin lyhentymiseen.

Joidenkin vastausten perusteella toimintaympäristön epävarmuus on johtanut siihen, että tilat pyrkivät lähinnä minimoimaan riskejä.

"Tuotantopäätösten tekeminen tulevaisuuteen ei ole mahdollista kuin enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan. Markkinoiden epävarmuus ja ennustettavuus aiheuttavat sen."

"Kyllä alalla on tällä hetkellä paljon turbulenssia ja ennalta arvaamatonta kehitystä, että tuotantoa on vaikea suunnitella kovin pitkälle tulevaisuuteen. [...]"

"Tuotanto päätöksiä ei voi suunnitella pitkälle, kaikki on liian epävarmaa ja hinnat heittelee."

Vastaajat nimeävät keskeisiksi epävarmuustekijöiksi muun muassa maailmanpoliittisen tilanteen epävakauden, markkinahintojen ennakoimattoman vaihtelun, tuottajien markkinatoimijan aseman heikkenemisen, nopeasti muuttuvan tukipolitiikan ja hallinnolliset rajoitteet.

"Vaikea tehdä päätöksiä pitkällä aikavälillä koska maailman tilanne on niin epävakaa. [...]"

"Tällä hetkellä osa tuotantopäätöksistä pitää tehdä hyvin pienellä tietämyksellä tulevan sadon hintatasosta ja kaupankäynti on mennyt tilaan, jossa ei ehditä enää kilpailuttamaan tarjouksia."

"Tuotantopäätöksiä on hankala tehdä koska markkinat heiluvat suuresti lyhyelläkin aikavälillä. [...]"

"Strateginen suunnittelu tällä hetkellä on äärimmäisen vaikeaa. Markkinoiden epävakauden takia ei pysty ennakoimaan tuloja tai menoja. Niin kustannuksiin kuin tuloihin ei pysty juurikaan vaikuttamaan. Jos esim. kasvinviljelytuotteiden hinnat nousevat edes hiukan niin kustannuksen nousevat pomminvarmasti vähintään samassa suhteessa ja jos taas myytävien tuotteiden hinta laskee se ei vaikuta mitenkään laskevasti tuotantopanosten tai muiden kustannusten"

tasoon. Maatalouden ja erityisesti kasvinviljelyn tila vaikuttaa todella mustalta. Usko pitkän aikavälin suunnitteluun on mennyt kun omat vaikuttamismahdollisuudet tuloihin, menoihin ja selviytymiseen ovat aivan olemattomat. Tuntuu ettei tuotantopäätöksiä pysty/kannata tehdä juurikaan vuotta pidemmäksi ajaksi kun itsestä riippumattomia muuttuvia tekijöitä tulee koko ajan lisää."

Hallinnolliset rajoitteet ja poliittiset päätökset koetaan vastauksissa arvaamattomina tekijöinä, jotka voivat lyhyellä varoitusaikalla muuttaa tuotannon edellytyksiä. Tämä voi vastausten perusteella vaikeuttaa markkinoiden viestimien tuotantopäätösten tekemistä.

"Tuotantopäätöksiä on vaikea suunnitella poukkoilevan maatalouspolitiikan takia. Tarvitaan selkeä suunnitelma Suomelta ja EU:lta mitä kohti maataloutta halutaan viedä."

"Alkutuottajan asemaa horjutetaan koko ajan hankala tehdä pitkälle meneviä suunnitelmia."

"[...] Poliittinen epävarmuus vetää aina maton alta. [...]"

5.3 Tuotantosuuntien erot ja tuotannon joustavuus

Vastausten perusteella markkinamuutoksiin voidaan reagoida kasvintuotannossa eläintuotantoa nopeammin. Erot korostuvat erityisesti maidontuotantoa koskevissa vastauksissa, joissa tuotannon pitkät biologiset syklit, investointiajat ja korkeat kiinteät kustannukset rajoittavat mahdollisuuksia reagoida nopeasti markkinasignaaleihin.

"Tuotannon sopeuttaminen tuotantoon [markkinasignaaleihin] on maidontuotannossa pitkäjänteistä. Lyhyisiin markkinareaktioihin on mahdotonta reagoida, ja korkeiden kiinteiden kulujen vuoksi myöskään tuotannon supistaminen on vaikeaa"

"Maidontuotannossa ei voi reagoida hintamuutoksiin kovin nopeasti, koska lypsylehmä tuottaa maitoa tilallamme noin 6 vuotta. Uuden lypsylehmän kasvattaminen lisäys päätöksestä tuotannon alkuun vie 3 vuotta. Rehuntuotannon muutokset ovat myös hitaita, koska lypsylehmien ensisijainen rehu on nurmirehu, jonka viljelyyn kuuluu ensin yksi perustamisvuosi, jolloin nurmi ei vielä tuota. [...]"

Maidontuotannon lisäksi myös kotieläintuotanto, esimerkiksi naudanlihantuotanto, lisää vastausten perusteella reagoinnin hitautta.

"[...] Kotieläin tuotannossa periodi on 5–10 vuotta, muutoksiin ei voida merkittävästi reagoida."

"Nautakarjataloudessa ei nopeasti reagoida markkinasignaalien muutoksiin ainakaan tuotantoa ei pysty nopeasti nostamaan. Kasvinviljelypuolella muutokset ovat huomattavasti nopeampia."

Verrattuna eläintuotantoon, kasvinviljely on vastausten perusteella joustavampi markkinamuutoksille.

"Peltoviljelyssä voi reagoida nopeastikin, muutaman vuoden trendin perusteella tai välittömästi jos tulee jokin tae pysyvyydestä. Eläinpuolella investoidaan kymmeniksi vuosiksi, joten usko tulevaan on oltava luja ja perusteltu."

"Kotieläintuotannon sopimukset ovat pääasiassa pitkäaikaisempia, useita vuosia kestäviä. Kasvinviljelyssä markkinoihin on helpompi reagoida, joskin siinäkin sopimukset tehdään yleensä viimeistään edellisen kasvukauden jälkeen."

Yksi vastaajista kertoo, että erityisesti avomaan vihannestilalla markkinasignaaleihin pystytään reagoimaan vaivattomasti.

"avomaan vihannestilana tuotannon sopeuttaminen on nopeaa ja verrattain helppoa."

Kyselyvastauksissa esiintyi jonkin verran huomioita siitä, että maatalouden markkinareagointi on tiukasti sidoksissa tuotannon biologisiin prosesseihin ja sääolosuhteisiin (n=23). Nämä tekijät asettavat raamit sille, kuinka nopeasti ja missä laajuudessa tuotantoa voidaan muuttaa. Eräs tuottaja kokee, että voimakas riippuvuus luonnon olosuhteista tekee maatalouden toimialasta omalaatuisen ja huonosti muihin aloihin verrattavan.

"[...] Koen, ettei maataloutta voi rinnastaa muuhun yritystoimintaan ja niiden kriteereihin, koska tuotanto on niin riippuvainen ilmasto-olosuhteista"

Osa vastaajista kokee, että sääolosuhteiden vaihtelu heikentää tuotannon ennustettavuutta, mikä ohjaa tuottajat arvioimaan taloudellisia päätöksiä ja kannattavuutta lyhyellä aikavälillä, esimerkiksi vuosi kerrallaan. Jatkuva epävarmuuden tunne säästä voi vaikeuttaa tuottajien pitkän aikavälin strategista suunnittelua.

"Sääolosuhteiden vaihtelun vuoksi ennustettavuus taloudessa ja kannattavuudessa tulee arvioida joka vuosi erikseen. [...]"

Keskeinen biologinen rajoite tuotannon muuttamiseen, joka tuli esille vastauksissa, on viljelykierto. Viljelykierrolla tarkoitetaan viljeltävien kasvilajien suunnitelmallista vaihtelua peltolohkoittain maan kasvukunnon ja ravinnetasapainon ylläpitämiseksi. Koska viljelykierto on monivuotinen strateginen prosessi, yleensä 3–6 vuotta, se luo osaltaan tuotantoon jäykkyyttä, joka ei aina sovi yhteen nopeiden, vuosittaisten markkinasignaalien kanssa.

"Viljelykierron näkökulmasta vuoden syklit ovat haitallisia. Kolmen vuoden tai pidemmät syklit loisivat jo pohjaa biologisen prosessin suunnitteluun."

"[...] Tuotannon lisäämiseen/vähentämiseen vaikuttaa luomuviljelijänä myös viljelykierron noudattaminen, jolloin osa alasta on aina tuotantokasviviljelyn ulkopuolella. [...]"

Viljelykierron sisällä on kuitenkin nähtävissä tiettyä joustavuutta, eli mahdollisuutta vastata markkinatilanteiden muutoksiin. Vaikka tuotantovolyymin ei voisi skaalata, signaaleihin voidaan vastata vaihtamalla viljeltävää kasvilajia.

"[...] Kasvinviljelytila pystyy reagoimaan vuosittaisilla kylvettävillä kasveilla jonkin verran markkinaa, tietenkin tukisäädösten sallimissa rajoissa."

"Tuotantomääräni on sidottu luonnollisesti peltopinta-alaan. Jos markkinatilanne heikkenee, pyrin reagoimaan siihen esimerkiksi kasvilajivalikoimaa muuttamalla, en niinkään vähentämällä tai lisäämällä tuotantoa. Kaikki pellot on viljeltävä joka tapauksessa."

Tuotantopäätökset näyttäytyivät joissain vastauksissa tasapainoiluna tuotannon maksimoimisen ja luonnon aiheuttamien satoriskien välillä. Vastauksen perusteella markkinasignaaliin vastaaminen tuotantopanosta lisäämällä on riskialtista, sillä huonot sääolot voivat kumota panostuksesta saatavan hyödyn.

"[...] Tuotantopanosten hintojen nousun myötä riski on kasvanut, sääolosuhteiden ollessa epäsuotuisat voi koko sato jäädä korjaamatta, on siis melkoista taiteilua yrittää panostaa huippusatoon, jotta viljely olisi kannattavaa ja toisaalta olla panostamatta liikaa, jotta huonosti käydessä ei mene kaikki ja vähän enemmänkin."

5.4 Markkinarakenteet ja institutionaaliset tekijät

Vastaajat kuvasivat markkinoita epätasapainoisiksi ja kokivat päivittäistavarakaupan sekä elintarviketeollisuuden keskittyneen markkinavoiman heikentävän tuottajien neuvotteluasemaa (n=128). Elintarviketeollisuuden keskittynyt markkinavoima sekä elintarvikealan kilpailun vähyys katsottiin estävän markkinamekanismien normaalin toiminnan tuottajien näkökulmasta. Elintarvikeketjun markkinavoimaa koskevassa tutkimuskirjallisuudessa on vastaavasti korostettu, että keskittyneet markkinarakenteet voivat vaikuttaa hintasignaalien välittymiseen, sopimusasemaan ja alkutuottajien mahdollisuuksiin siirtää kustannusmuutoksia hintoihin (McCorriston, 2002; Sexton, 2013).

"Sok on määrävssä markkina asemassa, jolloin s ryhmä määrää hinnat ja tuottajalla ei ole mahdollisuutta neuvotella hinnoista."

"Markkina ei toimi, tilanne on todellisuudessa kahden suuren toimijan kartelli sekä teurastamojen että kaupan osalta."

Useat vastaajat kuvaavat suomalaista päivittäistavarakaupan markkinaa "duopoliksi", jossa kaupalla on ylivoimainen asema sanelemaan hintoja ja sopimusehtoja.

"Ruokaketjun ja tuotantopanosten valmistajien markkina-asemat ovat tuottajaa nähden usein hyvin epäsuhteiset. Tuottajat eivät saa parantaa asemaansa sopimalla hintoja millä heidän asema paranisi suhteessa ruokakauppoihin, mutta kauppa saa käyttää määrävää markkina-asemaansa väärin polkiessaan hintoja kaupan omilla merkeillä [...]"

"[...] Päivittäistavarakaupat Suomessa ovat ylivoimaisessa asemassa elintarvikeketjussa. Ylisuureksi paisuneet kauppaketjut (Kesko ja SOK) ja näiden omistamat omat tukkuyritykset (Inex Partners yms.) jonka kautta vain saunalauteilla sovitut tuotteet pääsevät kaupan hyllyille ovat haitaksi koko tuotantoketjulle ja myös kuluttajille. Näiden suuren yritysten hajottamista uuden kilpailulain myötä loisi tilaa Suomen markkinoilla pienemmille toimijoille ja loisi oikeasti kilpailua eikä tätä nykyistä duopoli "kilpailua". Tämä olisi mielestäni ainoa tapa luoda paremmat ja reilummat markkinat elintarviketuottajille ja kuluttajille, nykyinen ei ole kestävä."

"Tuotteestasi saat sen mitä duopoli K & S kauppa sanelee."

"Kauppa on se, joka määrää tahdin ja elintarviketeollisuus tottelee. Viljelijä on kärsijä."

Teollisuuden osalta vastauksissa tuotiin esiin tiedonkulun puutetta ja yksipuolisia sopimusehtoja. Vastaajien mukaan teollisuus ei indikoi tulevia tarpeitaan riittävän ajoissa, mikä johtaa markkinahäiriöihin ja ylituotantoon. Joidenkin vastausten perusteella markkinasignaalien sijaan tuotantoa ohjaakin teollisuuden tiukat kiintiöt ja laatukriteerit, joita kuvataan keinoiksi hallita hintatasoa tuottajan haitaksi.

"Teollisuus ei millään tavalla indikoi mitkä ovat lähivuosien tarpeet, mikä on johtanut ylituotantoon. Teollisuus menee kaupan selän taakse ja vierittää vastuuta sinne vaikka ei kauppa osta viljaa. [...]"

"Suurimpana ongelmana kannattavuuden lisäksi näen sen, että teurastamot, lähinnä Atria sanelevat sopimukset. Niissä on täysin kohtuuttomia ehtoja, joita ei sovelleta kaikkiin, vaan vain siinä tilanteessa, että on tarvetta "laittaa tuottaja ruotuun", [...]"

Erään vastaajan mukaan teollisuuden ylivoimainen asema ja joustamattomat sopimusrakenteet estävät tuottajia reagoimasta markkinoiden ja kustannustason muutoksiin. Vastausten mukaan kustannusten raju nousu ei heijastunut kiinteisiin myyntisopimuksiin, vaikka markkinatilanne olisi muuttunut.

"[...] Toiseen suuntaan joustoa ei ole tippaakaan. Ukrainan sodan alkaessa olin sopinut osan hinnoista ennakoon ja kysyin että eikö tässä tilanteessa kun lannoitteiden hinnat ovat kolminkertaistuneet olisi kohtuullista tarkastella sopimusta niin että saisin edes lähellä markkinahintaa olevan hinnan. Tämä ei tietenkään sopinut ja erä otettiin vielä peruslaadun alittavilla kriteereillä vastaan ja tottakai miinukset päälle. Teollisuus laittaa tuottajat maaorjan asemaan koska se voi. Maksamalla viljasta niin että keskisadolla päästään edes laskennalliseen nollatulokseen varmistettaisiin elintarvikesektorin säilyminen Suomessa. [...]"

Tuotantopanosten – kuten lannoitteiden, energian, siementen ja maatalouskoneiden – hintataso ja saatavuus ovat vastausten perusteella myös merkitsevä tekijä markkinareagoinnissa (n=108).

"[...] Energian ja tuotantopanosten hinnoilla on merkittävä vaikutus siihen, mitä ja paljonko tuotetaan. [...]"

"[...] Tuotantopanosten hinnalla on tosi iso merkitys tuotantopäätöksiin. [...]"

"Tuotantopanosten hintaan vaikuttavat tilallamme viljelykierrossa olevien maanparannuskasvien hinnat, viljakasvin siementen hinnat sekä polttoaineen hinta. [...]"

Keskeiseksi ongelmaksi vastauksissa nousee tuotantopanosten ja tuottajahintojen välinen epätasapaino: panosten hinnat nousevat herkästi markkinahäiriöissä, mutta niiden lasku on vastauksien valossa huomattavasti hitaampaa kuin tuottajahintojen.

"Tuotantopäätösten tekeminen nykyisessä tilanteessa on todella haastavaa koska tuottajahinnat reagoivat pieniinkin muutoksiin markkinoilla herkästi. Yleensä alaspäin. Nousu taas ottaa pidemmän ajanjakson. Sama

tuotantopanosten hinnoissa. Hinnat nousevat herkästi mutta lasku ottaa liian pitkään."

Vastauksissa nostetaan esille myös tuotantopanosten hinnan heitteleminen, joka voi vaikuttaa markkinoihin reagoimiseen, koska tuotantopanosten hintamuutoksiin ei ole ehditty varautumaan.

"Panosten hinta ja tuotteista saatava hinta heittelee ihan liikaa, ei kannusta investoimaan eikä ole mahdollistakaan hyvä jos tuotantopanokset pystyy ostamaan, talous ei kestä edes isompaa koneremonttia."

"vähemmän pitäisi olla heilahteluja tuotantopanosten hinnoissa jotta pystyisi varautumaan talouden puolesta."

Markkinasignaaleihin reagoimista voi vaikeuttaa myös tuotantopanosten ostoon liittyvä aikataulu. Vastaajat kertovat, että tuotantopanokset on usein hankittava ja maksettava huomattavasti ennen kuin tuottajan lopullisen tuotteen hinta on tiedossa. Tämä voi "lukita" tuottajan tiettyyn kustannustasoon tai tuotantosuuntaan kauan ennen markkinasignaalien realisoitumista, mikä kaventaa tuottajien liikkumavaraa kasvukauden aikana.

"Sääriippuvaisena alana perustuet pitää olla riittävät, jotta maatalousyritys pysyy pystyssä. Tuotantopanokset on kuitenkin ostettava ennen kuin tietää miten vuosi tulee menemään."

"[...] Päätöksentekoa vaikeuttaa panosten oston ja sadon hinnan määräytymisen pitkä aikaväli (monet seuraavan vuoden tuotantopanokset kannattaa ostaa jo edellisenä kesänä, jolloin suhteellisesti halvimmillaan), vaikka sadon hintaa sitomalla voi tätä riskiä tasata. [...]"

Tuotantopanoksista vastauksissa nousee esille erityisesti lannoitemarkkinoiden keskittynyt markkinavoima, ja sen vaikutus suunnitelmallisuuteen. Lannoitekaupan lyhyet, vain muutaman tunnin mittaiset tilausikkunat ja ennakkoimattomuus tekevät vastausten perusteella markkinasignaalien hyödyntämisestä todella vaikeaa.

"Ala-arvoisin esimerkki kilpailun puutteesta on joka kesäinen Yaran aloittama uusi lannoitekausi. Matalin hintataso pidetään päällä vain muutaman tunnin jolloin viljelijät ovat pakotettuja tilaamaan lannoitteet antamalla tarvittavat määrät etukäteen myyjälle samalla sanoen että tilaa maksoi mitä tahansa. Suunnittelua (mitä viljellä ja kuinka paljon) ei pysty tekemään lannoitekauden avautuessa koska siihen ei kerta kaikkiaan ole aikaa. Jos tarjous olisi voimassa esim. viikon niin silloin voisi tarkemmin arvioida mitä viljelee seuraavana vuonna ja kuinka paljon on mahdollista ja tarvetta hankkia lannoitteita. Näin se toimi vielä 5 vuotta sitten, mutta nykyisin tarjous (jos sitä ehtii edes saamaan) on voimassa vain muutaman tunnin."

"Lannoite kauppa on tällä hetkellä Yaran monopolin takia kestänyt, kun uusi hinnasto seuraavalle viljelykaudelle avataan niin viljelijöillä ei ole mitään mahdollisuutta esim. kilpailuttaa [...] Etukäteistietoa hinnoista, -lannoitevalikoimasta ym. ei ole saatavilla edes kauppiailta, vain pvm. ja n. kelloaika. Hinnat nousivat jälleen 40 eur /tn. Tuotannon suunnittelu pitkälle tulevaisuuteen ja kustannuksiin vaikuttaminen lähes mahdotonta. [...]"

Lannoitteiden lisäksi investointihyödykkeiden, kuten maatalouskoneiden ja varaosien kohonneet kustannukset nousivat esille. Vastausten perusteella konekustannukset ovat tällä hetkellä epäsuhdassa tuotteista saatavaan hintaan. Kohonneet kustannukset voivat johtaa tilanteeseen, jossa tuottaja ei pysty päivittämään kalustoaan vastaamaan markkinakehitystä tuotannon tehostamisesta.

"Maatalouskoneiden hankinta- ja huoltohinnat ovat nousseet viimevuosina rajusti suhteessa maataloustuotteista saatavaan hintaan."

"[...] Koneiden hankintahinnat ja ylläpito on kallistunut merkittävästi ja tätä otetaan liian vähän huomioon. Tulevaisuuteen katsovan tilan pitää pystyä tekemään investointeja, jotta alaa voi kasvattaa ja varmuus säilyy tuotannossa."

Eräs vastaaja kommentoi, kuinka panosmarkkinoiden arvaamattomuus johtaa kokemukseen, että tuottaja ei voi vaikuttaa markkinoilla esiintyviin hintoihin. Tämä voi heikentää mahdollisesti tuottajien riskinottohalua sekä uskoa markkinaehtoiseen toimintaan.

"Tuotantopanosten ja tuottajahintojen kehitykseen ei voi itse vaikuttaa, niihin on vain alistuttava ja parhaassa tapauksessa sopeuduttava. [...]"

Vastauksissa esiintyi erilaisia näkemyksiä maataloustuista ja -politiikasta (n=78) sekä niiden vaikutuksesta tuotantopäätösten tekemiseen. Vastausten perusteella tukijärjestelmällä voi olla markkinoiden toiminnan näkökulmasta kaksijakoinen rooli. Toisaalta tuet nähdään tärkeänä turvaverkkona tilanteissa, joissa sato epäonnistuu tai tuotanto on tilapäisesti kannattamatonta. Tällöin tukien koetaan vakauttavan maataloustuotantoa ja vähentävän riskiä siitä, että tilat joutuisivat lopettamaan toimintansa nopeasti markkina- tai sääshokkien seurauksena.

Toisaalta osa vastaajista kokee, että tukijärjestelmän rakenne voi heikentää markkinasignaalien ohjaavaa vaikutusta. Vastausten perusteella tuotantopäätöksiä voidaan joissain tilanteissa tehdä enemmän tukiehtojen ja tukitasojen kuin markkinakysynnän tai hintasignaalien perusteella. Tällöin tukien nähtiin mahdollisesti ylläpitävän tuotantoa myös tilanteissa, joissa markkinat viestisivät tuotannon vähentämisestä tai tuotantosuunnan muuttamisesta.

Tukipolitiikan ennustamattomuus ja politiikan monimutkaisuus jarruttavat vastaajien mukaan tilojen pitkäjänteistä kehittämistä ja markkinaehtoista reagointia. Kun tukien saamiseen liittyvät linjaukset muuttuvat CAP-tukikausittain, markkinalähtöisten investointien tekeminen voi muuttua vaikeaksi. Monet vastaajat totesivat, että politiikan lyhytjänteisyys ja koettu poukkoilu vaikeuttavat pitkäjänteistä tuotannon suunnittelua.

"Tuotantopäätöksiä pitäisi investointien kannalta tehdä ainakin 10–15 vuoden jäniteellä, mutta tukipolitiikka muuttuu EU:n rahoituskausien pohjalta puolet lyhyemmässä ajassa, mikä vaikeuttaa päätöksentekoa. [...]"

"CAP aika on niin lyhyt, ja sieltä tulevat signaalit niin vaihtelevia, että tämä jarruttaa merkittävästi tuotannon kehitystä ja investointihaluja."

Useat vastaajat kokivat, että tukijärjestelmä vaikuttaa tuotantopäätöksiin markkinahintoja enemmän. Havainto on linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, jossa maataloustukien on todettu vaikuttavan tuotantorakenteeseen, tuotantopäätöksiin ja markkinasignaaleihin reagoimiseen (OECD, 2011). Tukirakenne ei

vastausten mukaan tue siihen, että markkinaehtoisesti tuotanto tapahtuisi siellä, missä se olisi kannattavinta.

"Olemme kroonisessa ylitarjontatilanteessa, joka ei ratkea hintoja ja tukia nostamalla ts. tuotannon kannusteita lisäämällä. Viljantuotannon suurin ongelma on tukipolitiikan ylihinnointtelema pelto, josta on tullut kasvun ja investointien este. Tuki osaltaan eliminoi markkinoilta tulevan hintasignaalin vaikutuksen - markkinahinta viestii, että tuotantoa pitäisi vähentää, mutta tuki toimii tätä vastaan."

"Tuet vääristävät markkinasignaaleja. Parempi olisi joku perustulo, jos tiloja halutaan pitää esim. asuttuina. Tuotteen hinnan pitäisi sitten olla määräävä tekijä tuotannon määrässä."

Erityisesti suorat tuet mainittiin tukimuotona, joka voi lisätä ylituotannon vaaraa ja pelkästään tukiehtojen perusteella viljelyä. Suora tuki maksetaan EU:n maatalousrahastosta hehtaariperusteisesti, eli suoraa tukea maksetaan viljellyn pinta-alan perusteella, ei tuotetun määrän mukaan.

Vastaajilla on huoli "näennäisviljelystä" suoran tuen mahdollistamana. Näennäisviljelyllä vastaajat viittaavat siihen, että he epäilevät, että jotkin tuottajat viljelisivät maata vain saadakseen tukea. Jos tuki saadaan ilman satoa, markkinasignaali, eli esimerkiksi tuotteen hinta, menettää merkityksensä tuotannon ohjaajana. Tukia pitäisi vastaajien mukaan kohdentaa niille, joilla tuotanto on päätoiminen, ei sivutoimisille viljelijöille.

*"[...] kotimaisen ruuan omavarallisuus aste pitäisi olla korkea kriisitilanteen sattuessa mutta tämänhetkinen tilanne ei tue sitä ollenkaan joten **maksettavat tuet täytyy ohjata niille jotka on pääsääntöisiä ruuantuottajia jotka elää sillä eikä tukia ohjattaisi NÄENNÄISVILJELIJÖILLE.**"*

"Tuotantoon sidottu tuki on parempi, kuin yleinen [suora] joka nostaa pellon vuokraa niin ettei voi viljelykiertoa toteuttaa, koska näennäisviljelyllä tienaa liian helposti."

"[...] kannatan kuitenkin enemmän tuotantoon sidonnaisia tukia kuin suoria tukia, koska vain ne kannattavat tuottamaan lisää ruokaa ja sitä kautta lisäarvoa maataloudelle."

Vastaajien välillä on kuitenkin näkemyseroja tukimuotojen paremmuudesta. Tuotantoon sidotut tuet nähtiin toisaalta tuotantoon kannustavina, mutta toisaalta niitä kritisoitiin ylituotannon ylläpitämisestä ja sääriskille altistamisesta.

Kasvinviljelytilojen tuottajien vastauksissa korostuu suorien tukien merkitys, koska näille tiloille tuotantoon sidottuja tukia on vain vähän. Lisäksi vastaajat korostavat myös sitä, että tuilla on välttämätön merkitys tukemaan tiloja vaihtelevissa oloissa.

"Ottakaa huomioon, että kasvinviljelytiloille on tarjolla hyvin vähän tuotantoon sidottuja tukia. Siksi niiden muutoksella ei ole kasvinviljelytilalle juurikaan merkitystä. Suora tuki on kasvinviljelytilalle tärkeä riskien hallintaväline. Ilman sitä markkinahintojen vaihtelu johtaisi herkästi tilan toiminnan välittömään kriisiytymiseen heikon tai huonolaatuisen sadon tai sadon alhaisen hinnan tai korkeiden tuotantopanosten vuosina. [...]"

Eräs vastaaja kommentoi vastoin edellisiä kommentteja, että juuri tuotantoon sidotut tuet ylläpitävät haitallista ylituotantoa, eivätkä suorat tuet.

"Suorat tuet edesauttaisivat eniten järkevän huoltovarmuuden ja tuotannon ylläpitoa vaihtelevissa olosuhteissa. Investointitukia ja neuvontatukia voisi siirtää suoriksi tulisi. Tuotantoon sidotut tuet ylläpitävät epätervettä ylituotantoa ja lisäävät riskejä merkittävästi."

Yksi vastaaja korosti huomioimaan, kuinka tukialueiden väliset erot voivat asettaa tuottajat eriarvoiseen asemaan markkinareagoinnin suhteen, ainakin maidontuotannon näkökulmasta.

"[...]Esimerkiksi maidolla AB tukialue saa "häntärahan", tuotantoon sitomaton tuki mutta pohjoinen C1-C4 saa litra perusteisen tuen. Tällä tukijärjestelmän erolla on merkittävä vaikutus tuotannon reagointiin eri tilanteissa. Käytännössä AB alueella maito on tuotettava ja yksityistalous järjestettävä kulloisenkin maidon hinnan puitteissa. Kun vastaavasti C1-C4 alueella aina tulee litrakohtainen tuki maidon myyntihinnan päälle.[...]Tuki alue ero on ohjannut myös navetta investointeja painottumaan C1-C2 alueelle. C3-C4 alueiden tukierolla verrattuna AB alueeseen ei ole isoa merkitystä koska luonnon olosuhteet ovat jo merkittävästi huonommat[...]."

Tuottajien vastausten perusteella nykyinen tukijärjestelmä voi luoda tilanteen, jossa on mahdollista, että tuotantoa optimoidaan tukieurojen, ei markkinakysynnän mukaan. Aito markkinoinnin reagoiminen edellyttäisi tuottajien mukaan vakaampaa politiikkaa ja tuottajahintojen nousua sille tasolle, että tuotanto olisi kannattavaa myös ilman tukien ohjausvaikutusta.

5.5 Investoinnit, jatkuvuus ja tuotannon rakenteelliset rajoitteet

Vastauksissa toistuu suurten investointien pitkäaikainen merkitys tuotantopäätöksiin vaikuttavana tekijänä (n=67). Vastausten mukaan maatalouden suurinvestoinnit, kuten koneet, rakennukset, maanparannukset ja energiainvestoinnit, sitovat tuotannon tiettyyn tasoon ja tuotantosuuntaan pitkäksi ajaksi. Tämä tekee vastaajien mukaan tuotannon sopeuttamisesta markkinasignaaleihin hidasta ja vaikeaa. Kiinteät kustannukset ovat niin suuria, ettei tuotannon radikaali muuttaminen lyhyen aikavälin heilahtelujen vuoksi ole taloudellisesti järkevää. Taloustieteellisessä kirjallisuudessa on vastaavasti esitetty, että epävarmuus sekä investointien pitkä takaisinmaksuaika ja osittainen peruuttamattomuus voivat hidastaa yritysten reagointia markkinamuutoksiin (Dixit & Pindyck, 1994).

"Maatalouden investoinnit tehdään yleensä aina pitkällä 5–25 v aikajänteellä mukaan ja vaikka markkina muuttuisi voi olla todella vaikea sopeuttaa tuotantoa siihen investointien ja suuren vieraan pääoman vuoksi. [...]"

Osa vastaajista huomauttaa, ettei tuotannon vähentäminenkaan ole aina mahdollista juuri tehtyjen investointien ja niistä johtuvan vieraan pääoman takia.

"Tuotantovolyymit eivät voi joustaa juurikaan alaspäin tehdyistä investoinneista johtuen. Tuotantoa laajennetaan, mikäli markkina vaikuttaa suotuisalta. Pelkkien tukien varaan investoiminen on riskialtista."

"Olen tehnyt hiljan rakennuslaajennuksen, joten minun on pakko jatkaa tuotantoa vaikka asiaan ei kannustettaisi. [...]"

Vastaajat kuvaavat, kuinka pitkä investointien takaisinmaksuaika on haastava yhdistelmä maatalousmarkkinoilla, joilla tuotantoa pitäisi voida kehittää nopealla syklillä.

"[...] Pitkäaikaisimmat suunnat tuotettaville tuotteille määräävät investoinnit. Lähdetään tuottamaan vaikka maitoa tai lihaa ja rakennetaan uusi navetta niin kyllä sitä on yritettävä käyttää tuotantoon useampia kymmeniä vuosia että saadaan investointi maksettua. Samat haasteet ovat viljan viljelijöillä kun tehdään kuivurit ja varastot viljan säilytykseen. Näitä bisnekseen tehtyjä hankintoja ei pysty myymään "kiinaan" jos tuottaja hinnat (tulot) laskevat muutaman vuoden kuluttua investoinnin teosta. On vain pakko jatkaa. [...]"

"[...] Investointien takaisinmaksuaika on pitkä, joten markkinavolatiliteetti haastaa tuottajaa, jonka pitäisi jatkuvasti investoida ja kehittää tilaa uusien tuotantovaatimusten mukaan, samalla kun tuotantopanosten hinnat ovat nousseet useana vuonna. [...]"

"Tilamme tuottaa maitoa, ja hiljattain investoineena tilana seinien sisältä täytyy saada irti kaikki mahdollinen tuotanto (litrat). jotta pystymme hoitamaan veloitteemme mm: maksamaan investointiin liittyvät velat. Tuotantoa on tästä hyvin vaikea lisätä ilman lisä investointeja, koska nykyinen tuotanto on "tapissaan" ja lisäys onnistuu vain laajentamalla. Joka vaatii lisää peltoa, työvoimaa, ja pankin joka haluaa rahoittaa maataloutta. Eli yrityksemme kykenee reagoimaan varsin hitaasti, varsinkin tuotannon lisäystä vaativiin toimiin, koska kaikki käytettävissä olevat resurssit tilamme ympärillä ovat tällä hetkellä käytössä. Ja karjavaltaisella alueella resursseja tuotannon laajentamiseen mm. peltoa vapautuu hitaasti."

Eräs vastaaja kuvaa kiinteiden kustannusten, eli esimerkiksi investointien, vaikutusaikaa niin pitkäksi, ettei nopeiden tuotannon muutosten tekeminen ole kannattavaa.

"Kiinteiden kustannuksien kuoletusaika on yli 20 vuotta, jonka vuoksi tuotannon radikaalit muutokset eivät ole hetkittäisten muutosten vuoksi järkeviä."

Näiden vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että osalle tuottajista markkinasignaaleihin reagointi voi olla mahdollista vain tuotannon saumakohdissa, eli silloin, kun investointi on maksettu pois tai ollaan tekemässä uutta investointia.

Vastauksissa korostui tilanne, jossa **monet tuottajat lähestyvät eläkeikää**. Osa vastaajista kertoi, että he ovat tekemässä sukupolvenvaihdon, ja osalle ei ole tiedossa jatkajaa. Vastaajat kertovat, että tämä voi vaikuttaa tuotantopäätöksiin, ja erityisesti suunniteltuun aikahorisonttiin. Vastausten perusteella tuottajat kuvaavat markkinatilannetta niin, että positiiviset muutokset signaaleissa ei johda tuotannon lisäämiseen, mutta negatiiviset taas johtavat tuotannon vähentämiseen.

"Kaltaisiani vastaajia saattaa olla monia (tilastojen valossa): taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että kun tilalla ei ole jatkajaa ja loppu hämmöttää kuitenkin näköpiirissä, muutokset tuotantoon vaikuttavissa tekijöissä eivät juuri johda investointi- / lisäämisvaihtoehtoihin vaan siihen, millä aikataululla tila ajetaan alas. Suotuisissa oloissa hitaammin, heikkenevissä nopeammin."

"Eläkeikä lähestyy, sen vuoksi päätöksiä teen vuodeksi kerrallaan."

"Sukupolvenvaihdos tilalla tulossa. En enää kasvata tuotantoa."

5.6 Muut täydentävät havainnot

Vastauksissa korostui myös **maataloustuotannon skaalautuvuuden rajallisuus**. Vastaajat kertoivat, että heillä tuotannon laajentaminen vastaamaan markkinoilta tulevia viestejä ei ole mahdollista peltopinta-alan saatavuuden vuoksi.

"[...] mutta tarvittaessa pystyn reagoimaan hyvinkin nopeasti muutoksiin tuotannon supistamiseksi, mutta laajentaminen suuressa mittakaavassa on mahdotonta, koska omat pinta-alat eivät riitä, eikä naapurista saa lisää laidunta."

"Tuotantomääräni on sidottu luonnollisesti peltopinta-alaan. Jos markkinatilanne heikkenee, pyrin reagoimaan siihen esimerkiksi kasvilajivalikoimaa muuttamalla, en niinkään vähentämällä tai lisäämällä tuotantoa. Kaikki pellot on viljeltävä joka tapauksessa."

Myös sopimusviljelystä mainittiin näkökulmia, jotka voivat heikentää markkinavaihteluihin vastaamista. Sopimustuotanto voi tuoda tuottajille vakautta hinnan muodossa, mutta ostajilla voi olla vastausten perusteella suurempi päätösvalta, mikä jähkistää reagointia.

"Sopimusviljelyn hyvä puoli on, että tiedät tuotteen hinnan. Reagointi huonoon suuntaan hinnoissa tapahtuu ns. nopeasti mutta toiseen suuntaan aivan liian hitaasti."

"[...] Tuotantosopimukset tehdään vuodenvaihteessa jolloin ei ole tietoa syksyn markkinahinnoista. [...]"

*"Toimitan perunaa pakkaamoille. Keskusliikkeet, tai ainakin s ryhmä pyytää 2026 vuoden loppuun mennessä tarjoukset kauden 26–27 perunoista. **Pakkaamon sopimusviljelijällä ei ole mitään mahdollisuutta vaikuttaa saamaansa hintaan. Eli pakkaajat ilmoittavat hinnan yleensä tilitysvaiheessa. Tilanne on ota tai jätä.** [...]"*

Vastauksissa korostui myös **huoli elintarvikeviennin vähäisyydestä**. Tuottajat kokivat, että ilman aitoja vientikanavia ja -mahdollisuuksia tuotannon kasvattaminen voi johtaa kotimaan ylitarjontaan ja hintojen laskuun.

"[...] Suomen elintarvikevienti ei ole sillä tasolla, että tuotannon kasvattaminen ei väijäämättä laskisi tuottajahintoja. Siksi valintojen tekeminen oli hieman haastavaa, koska skenaarioiden toteutuminen ei vaikuttanut realistiselta. [...]"

"[...] Suomi on kaukana merten takana muusta Euroopasta, Venäjän kainalossa jolloin vientimahdollisuudet on rajallisia tai kalliita monessa tuotteessa. Tämän päivän maataloudessa riskit ovat kasvaneet jo niin suuriksi että talous ei kestä takaiskuja."

Vastauksista kävi ilmi, että **pien- ja sivutoimitilat eivät useinkaan toimi markkinasignaalien mukaan**. Niiden päätöksentekoa voi ohjata markkinahintojen sijaan muun muassa tuet, luonnon monimuotoisuuden edistäminen ja maisemanhoidosta saatavat tulot.

"Tilan koko vaikuttaa varmaan paljon tilojen reagointiin. Pienellä tilalla, kuten oma tilani, ei ole tarvetta tehdä suuria reagoitteja mihinkään suuntaan, jollei tuissa tai hinnoissa tapahdu todella suuria muutoksia. [...]"

"Markkinasignaaleihin reagoiminen on toissijaista ainakin pienehköllä maatilalla. [...]"

"Valitsin kaikissa skenaarioissa vaihtoehdon, että tuotanto pysyisi ennallaan. Tämä siksi, että ruoantuotanto on vain sivujuonne maatilamme toiminnassa. Tulot tulevat pääosain maataloustuotteiden markkinoihin. Päätuotteemme on luonnon monimuotoisuus. Tuotannon jatkuvuus taas riippuu ennen kaikkea siitä, saammeko järjestettyä perheestämme työvoimaa huolehtimaan lampaista ympäri vuoden."

Useat tuottajat mainitsivat, että tuottajilla olisi suuri tarve erilaisille koulutuksille tai infotilaisuuksille esimerkiksi markkinanäkymistä, investointitukien mahdollisuuksista, ja esimerkiksi viljelysuunnan muuttamisesta kannattavammaksi.

"Viljelijöille säännöllisesti koulutusta ja tilaisuuksia markkinanäkymistä."

"Tietoa investointituista ja markkinatoimijoista, muistakin kuin suurista. Paikallinen verkosto on osa joustavuutta ja vaikeasti nähtävissä, mutta keskeinen nopean päätöksenteon kannalta."

"Pientilallisille (alle 70 ha) tulisi saada käytännön ohjausta kannattamattoman viljelysuunnan muuttamiselle ja avustusta muutoksen investointeihin."

Useat vastaajat nostivat esille negatiivisen asenteen, arvostuksen vähyyden tai muuten negatiivisen ilmapiirin, jota vastaajien mukaan yhteiskunnassa on alkutuottajia kohtaan. Tämä voi laskea motivaatiota jatkamaan maataloustuotantoa, kehittämään sitä ja investoimaan siihen.

"Median ja päättäjien vihamielinen käyttäytyminen maataloutta kohtaan lopettaa Suomen maataloustoiminnan."

"Minulla ei ole juuri velkaa, pääosa tuloista tulee muualta. Jos tuet vielä laskevat ja tuotannon kate jälkeen samaksi tai laskee kuin nyt, voi pistää pellot pakettiin, ei kannata nähdä vaivaa. Sitten jo joutuu maksamaan harrastamisesta. -- Miten kannattaa niiden yrittäjien, joilla on velkaa ja pitäisi saada palkka? **Ei vaan kannattaisi edes yrittää, kun Suomi ei välitä, eikä tue.**"

"Maataloustuottajalla on hyvin vähän mahdollisuuksia vaikuttaa kannattavuuteen. Aivan liikaa byrokratiaa ja oman työn ja kotimaisen ruoantuotannon arvostus heikkoa."

"tuotantopanokset nousseet koronan ja sodan jälkeen koko ajan, tuottaja hinnat, viljan, pudonneet, viimeisin tukineuvottelu 2022 meni mönkään tukia etelästä katosi, reilu 100ä,-/ha, **jos samalla tavalla palkansaajaa kohdeltaisiin (metalli, paperi, ahtajat, pam) Suomi olisi koko ajan lakossa.**"

"Maailmantilanne, tukipolitiikka ja itsessään elämä ovat niin muuttuvia tekijöitä että näin huonotuloista ja raskasta työtä ei kannata suunnitella pidemmälle ajanjaksolle, mitään hyvää ja vakaata maatalousyrittäjälle ei ole annettu vuosikymmeniin, myös julkinen mustamaalaaminen ja keskustelu ei kannusta uuden yrittäjän jatkamaan tuotantoa"

"Alkutuotantoa ei pitäisi tukea ollenkaan. Alkutuotteen ostajaa sen sijaan voi tukea jos S- ja/tai K-ryhmä kokevat sen tarpeelliseksi. Alkutuotteiden ostoa markkinoilta ohjaa luonnollisesti hinta. Kotimaisuuden pitäisi mielestäni olla myöskin kriteeri, nyt keskusliikkeet voivat käytännössä sanella hinnat. Mikäli kotimaasta ei tuotteita saa riittävän edullisesti, ostetaan ulkomailta. Arvopohja keskusliikkeillä on oman näkemykseni mukaan seuraava: - kunhan alkutuottajia vaan on niin ei haittaa vaikka maaseutu tyhjenee ja osa tiloista lopettaa. Tilanne on paha. Viljaa ei käytännössä kannata tuottaa. Se on valtiiovallan viesti meille. Öljyn- ja lannoitteiden hinta suhteessa alkutuotteisiin on järkyttävä. Tähän voisi vaikuttaa verotuksella mutta sitä ei haluta tehdä. Olisi aika ruveta ajattelemaan samoin kuin esim. Norjan valtio. Siellä tuottaja saa asiallisen palkan työstään ja häntä arvostetaan. **Suomessa jaksetaan alkutuottajaa kiusata satelliittiseurannalla. Lähtökohtaisesti selvityspyynnöt tulee asenteella "todista, että olet toiminut oikein". Kaikki yllä kertoo asenteista joita viljelijänä kohtaa. Näistä syntyy kokonaisuus ja itsellä tilanne on se, etten yksinkertaisesti jaksa tällaista. En voi suositella tätä lapsilleni. Maanviljelijää kohdellaan kuin hän olisi koko ajan rikosepäilyksen alaisena. Kysely oli hyvä. Mikään noista vain ei muutu, ellei asenteet muutu."**

Vastauksissa näkyi myös tuskastuminen tuottajan vaikeaan asemaan markkinatoimijana.

"Lopetan tilanpidon heti kuin mahdollista, en ikinä suosittelen lapsilleni tilan jatkamista. Maidontuottajan työ on pahempaa kuin olla orjana. [...]"

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten maataloustuottajat arvioivat markkinasignaalien vaikutusta tuotantopäätöksiin ja millaiset tekijät rajoittavat tuotannon sopeutumista muuttuviin markkinaolosuhteisiin. Tutkimus yhdisti conjoint-asetelmaan perustuvan määrällisen analyysin ja avovastausten laadullisen tarkastelun.

Tulokset muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden. Markkinasignaalit välittyvät tuottajien arvioihin selvästi, mutta tuotannon sopeutuminen näyttäytyy monilta osin hitaana ja rakenteellisesti rajoittuneena. Tuotantopäätöksiä ohjaavat samanaikaisesti kannattavuus, investointien pitkä aikajänne, biologiset tuotantoprosessit, toimintaympäristön epävarmuus ja markkinarakenteisiin liittyvät tekijät.

6.1 Keskeiset tulokset

Määrällisen analyysin perusteella tuottajahinnan muutokset erottuvat selvästi keskeisimpänä tuotantopäätöksiin yhteydessä olevana tekijänä. Tuottajahinnan nousu lisää tuotannon kasvattamista koskevia arvioita, kun taas hinnan lasku vähentää niitä voimakkaasti. Myös tuotantokustannusten muutokset vaikuttavat tuotantoa koskeviin arvioihin systemaattisesti, mutta niiden merkitys jää keskimäärin tuottajahintaa pienemmäksi.

Tulokset korostavat tuotannon kannattavuuden ja ennakoitavuuden merkitystä tuotantopäätöksissä. Erityisesti tuottajahinnan lasku ja kustannusten nousu näkyvät vastauksissa voimakkaasti.

Tukimuuttujien yhteys tuotantopäätöksiin jää keskimäärin hintamuuttujia vähäisemmäksi. Aineistossa tuet näyttäytyvät ennen kaikkea tuotannon jatkuvuuteen ja riskienhallintaan liittyvinä tekijöinä. Osa vastaajista arvioi niiden myös vaimentavan markkinasignaalien ohjausvaikutusta.

Ryhmävertailut eivät muuta tulosten perusrakennetta. Tuottajahinnan merkitys korostuu kaikissa tarkastelluissa ryhmissä. Reagoinnin voimakkuudessa on eroja iän, päätoimisuuden ja kasvuhalukkuuden mukaan. Erot ovat kuitenkin pieniä. Tuotantosuuntien väliset erot jäävät määrällisessä tarkastelussa maltillisemmiksi kuin laadullisessa aineistossa.

Avovastausten perusteella tuotannon sopeutumista rajoittavat erityisesti investointien pitkä aikajänne, biologiset tuotantoprosessit, viljelykierto ja sopimusrakenteet. Eläintuotannossa reagointi markkinamuutoksiin näyttäytyy hitaana tuotantoon sitoutuneen pääoman ja pitkän investointisyklin vuoksi. Kasvinviljelyssä sopeutuminen voi olla joustavampaa, mutta myös sitä rajoittavat viljelykierto, sääolosuhteet ja käytettävissä oleva peltoala.

Toimintaympäristön epävarmuus nousee aineistossa keskeiseksi tuotantopäätöksiä muovaavaksi tekijäksi. Markkinahintojen vaihtelu, tuotantopanosten kustannukset, tukipolitiikan muutokset ja sääolosuhteisiin liittyvät riskit lyhentävät vastaajien mukaan suunnitteluhorisonttia ja lisäävät varovaisuutta. Avovastauksissa nousi esiin myös näkemyksiä, joiden mukaan elintarvikeketjun markkinarakenne rajoittaa tuottajien mahdollisuuksia vaikuttaa tuotteista saataviin hintoihin ja sopimusehtoihin.

Useissa vastauksissa korostuivat investointien lykkääminen, toiminnan jatkuvuuden turvaaminen ja tuotannon hallittu vähentäminen. Näitä havaintoja on tulkittava

vastaajien kokemuksina markkinoiden toiminnasta, ei suorina johtopäätöksiä kilpailutilanteesta

Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että markkinasignaalit välittyvät maataloustuottajien arvioihin selvästi, mutta tuotannon sopeutuminen riippuu olennaisesti tuotannon rakenteellisista reunaehdoista ja toimintaympäristön ennakoitavuudesta. Markkinatilanne voi muuttua nopeasti, mutta tuotannon muuttaminen edellyttää usein pitkän aikavälin investointeja ja riskinottoa.

6.2 Tutkimuksen rajoitteet

Tutkimuksen tuloksia tulkittaessa on huomioitava aineistoon ja tutkimusasetelmaan liittyviä rajoitteita. Conjoint-asetelma perustuu hypoteettisiin valintatilanteisiin, joten tulokset kuvaavat vastaajien ilmoittamia arvioita eivätkä toteutuneita tuotantopäätöksiä. Asetelma mahdollistaa eri tekijöiden suhteellisen merkityksen tarkastelun, mutta se ei tavoita kaikkia todellisiin päätöksiin liittyviä taloudellisia, rahoituksellisia tai sopimuksellisia yksityiskohtia.

Kyselyaineistoon liittyy myös vastaajarakenteesta aiheutuvia rajoitteita. Aineistoa painotettiin tukiluokittain, jotta se vastaisi paremmin perusjoukon rakennetta, mutta painotus ei poista kaikkia mahdollisia valikoitumisen lähteitä. Kyselyyn vastanneet voivat poiketa vastaamatta jättäneistä esimerkiksi tuotannon kehittämishalukkuuden, taloudellisen tilanteen tai markkinakokemusten osalta.

Avovastaukset täydentävät määrällistä analyysia, mutta ne perustuvat vastaajien omiin kokemuksiin ja tulkintoihin. Niiden perusteella voidaan tunnistaa toistuvia näkemyksiä ja tuotantopäätöksiin liittyviä rajoitteita, mutta ei tehdä suoria päätelmiä markkinoiden tosiasiallisesta toiminnasta tai yksittäisten toimijoiden markkinavoimasta.

Lisäksi tutkimus tarkastelee tuottajien arvioita tiettynä ajankohtana. Maatalouden toimintaympäristö muuttuu nopeasti, ja esimerkiksi hintataso, korkotaso, sääolosuhteet, politiikkatarkaisut ja tuotantopanosten markkinat voivat vaikuttaa siihen, miten tuottajat arvioivat tuotantopäätöksiä eri ajankohtina.

6.3 Poliitiikka- ja markkinavaikutukset

Tutkimuksen tulokset eivät mahdollista yksittäisten politiikkatoimien vaikutusten arviointia tai optimaalisen tukitason määrittelyä. Ne kuitenkin täsmentävät, millaisten mekanismien kautta markkinasignaalit, kustannukset, tukijärjestelmä ja toimintaympäristön epävarmuus kytkeytyvät tuotantopäätöksiin.

Tulokset korostavat, että markkinaohjautuvuuden tarkastelussa on huomioitava tuotannon biologiset, investointeihin liittyvät ja institutionaaliset sopeutumisrajoitteet. Erityisesti investointivaltaisissa tuotantosuunnissa tuotannon muuttaminen edellyttää pitkää aikajännettä ja merkittävää riskinottoa, minkä vuoksi lyhyen aikavälin hintasignaalit eivät välttämättä johda nopeisiin tuotantomuutoksiin.

Tulosten perusteella markkinaohjautuvuuden vahvistuminen näyttäisi edellyttävän ennen kaikkea toimintaympäristön ennakoitavuutta sekä tuotannon sopeutumismahdollisuuksien paranemista. Erityisesti investointivaltaisissa tuotantosuunnissa tuotannon muuttaminen on hidasta, mikä heikentää lyhyen aikavälin markkinasignaalien ohjausvaikutusta. Aineisto viittaa siihen, että markkinasignaalien välittymisen kannalta merkitystä on myös sillä, kuinka ennakoitavina tuottajat pitävät kustannuskehitystä, tukijärjestelmää ja tuotteista saatavia hintoja.

Merkitystä näyttää olevan myös toimintaympäristön ennakoitavuudella. Epävarmuus markkinoiden, kustannusten, sääolosuhteiden ja tukipolitiikan kehityksestä voi vähentää investointihalukkuutta ja lyhentää tuotannon suunnitteluhorisonttia.

Useissa vastauksissa tuotiin esiin elintarvikeketjun keskittyneisyys sekä teollisuuden, että kaupan portailla. Myös tuotantopanosten markkinoiden keskittyneisyys, erityisesti lannoitemarkkinoilla, nähtiin ongelmallisena. Vastaaajien kokemusten perusteella hintasignaalien välittyminen riippuu paitsi markkinahintojen muutoksista myös tuottajien neuvotteluasemasta, sopimusrakenteista ja tuotantopanosten markkinoiden toiminnasta.

LÄHTEET

- Bansak, Kirk, Jens Hainmueller, Daniel J. Hopkins, ja Teppei Yamamoto. "Conjoint Survey Experiments". Teoksessa *Advances in Experimental Political Science*, toimittanut Donald P. Green ja James N. Druckman. Cambridge University Press, 2021. <https://doi.org/10.1017/9781108777919.004>.
- Creswell, John W., ja Vicki L. Plano Clark. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 3rd ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2018.
- Dixit, Robert K., ja Robert S. Pindyck. *Investment under Uncertainty*. Princeton University Press, 1994. <https://doi.org/10.1515/9781400830176>.
- European Commission (2022). *Safeguarding food security and reinforcing the resilience of food systems*. COM(2022) 133 final.
- Ganter, Flavien. "Identification of Preferences in Forced-Choice Conjoint Experiments: Reassessing the Quantity of Interest". *Political Analysis* 31, nro 1 (2023): 98–112. <https://doi.org/10.1017/pan.2021.41>.
- Gardner, B. L. *The economics of agricultural policies*. Macmillan Publishing Company, 1987.
- Hainmueller, Jens, Daniel J. Hopkins, ja Teppei Yamamoto. "Causal Inference in Conjoint Analysis: Understanding Multidimensional Choices via Stated Preference Experiments". *Political Analysis* 22, nro 1 (2014): 1–30. <https://doi.org/10.1093/pan/mpt024>.
- Kahneman, Daniel, ja Amos Tversky. "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk". *Econometrica* 47, nro 2 (1979): 263–91. <https://doi.org/10.2307/1914185>.
- Leeper, Thomas J., Sara B. Hobolt, ja James Tilley. "Measuring Subgroup Preferences in Conjoint Experiments". *Political Analysis* 28, nro 2 (2020): 207–21. <https://doi.org/10.1017/pan.2019.30>.
- McCorriston, S. "Why should imperfect competition matter to agricultural economists?" *European Review of Agricultural Economics* 29, nro 3 (2002): 349–71. <https://doi.org/10.1093/eurag/29.3.349>.
- Ladd, G.W. (1959), *The Dynamics of Supply: Estimation of Farmers' Response to Price*, Marc Nerlove. Baltimore, Md.: The Johns Hopkins Press, 1958. Pp. 267. *American Journal of Agricultural Economics*, 41: 452–455. <https://doi.org/10.2307/1235180>.
- OECD. *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023: Adapting Agriculture to Climate Change*. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation. OECD Publishing, 2023. <https://doi.org/10.1787/b14de474-en>.
- OECD. *Evaluation of Agricultural Policy Reforms in the European Union*. OECD, 2011. <https://doi.org/10.1787/9789264112124-en>.
- Sexton, Richard J. "Market Power, Misconceptions, and Modern Agricultural Markets". *American Journal of Agricultural Economics* 95, nro 2 (2013): 209–19. <https://doi.org/10.1093/ajae/aas102>.

Stantcheva, Stefanie. "How to Run Surveys: A Guide to Creating Your Own Identifying Variation and Revealing the Invisible". *Annual Review of Economics* 15, nro 1 (2023): 205–34. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-091622-010157>.

Williams, Richard. "Generalized Ordered Logit/Partial Proportional Odds Models for Ordinal Dependent Variables". *The Stata Journal* 6, nro 1 (2006): 58–82. <https://doi.org/10.1177/1536867X0600600104>.

LIITE 1: AVOVASTAUSTEN MÄÄRÄT TEEMOITTAIN

KATEGORIA	MAININTOJA
TUOTTAJAHINNAT, JA HINNAT SUHTEESSA TUOTANTOPANOKSIIN	37
EPÄVARMUUS TULEVAISUUTEEN	161
MARKKINAVOIMAN VÄÄRINKÄYTTÖ JA KESKITTYMINEN SEKÄ KILPAILUN PUUTE	128
TUOTANTOPANOKSET (LANNOITEMARKKINAT, MAATALOUSHONEET, MUUT PANOKSET)	108
HEIKKO KANNATTAVUUS	103
TUOTTAJAHINNAT LIIAN ALHAISIA	159
ELÄKÖITYMINEN TAI MUU MAININTA TUOTANNON LOPETTAMISESTA	80
MAATALOUSTUET JA -TUKIPOLITIikka EU:ssa JA SUOMESSA	78
INVESTOINNIT JA VELKAISUUS	67
YHTEISKUNNAN ILMAPIIRI JA ASEENTEET ALKUTUOTTAJIA KOHTAAN	46
VILJELYKIERTO	25
ILMASTO JA SÄÄOLOSUHTEET	23
TUOTANTOPÄÄTÖSTEN AIKAHORISONTTI: ALLE VUOSI	24
TUOTANTOPÄÄTÖSTEN AIKAHORISONTTI: 1 VUOSI	399
TUOTANTOPÄÄTÖSTEN AIKAHORISONTTI: 2–5 VUOTTA	238
TUOTANTOPÄÄTÖSTEN AIKAHORISONTTI: YLI 5 VUOTTA	261

LIITE 2: VASTAAJIEN ILMOITTAMIA TAUSTATIETOJA

Päätömisuus	Frekvenssi	Osuus
Päätöminen	1442	59,83 %
Sivutoiminen, yli 50 %	90	3,73 %
Sivutoiminen, alle 50 %	807	33,49 %
Sivutoiminen, EOS	71	2,95 %
Yhteensä	2410	100,00 %

Omavaraisuus tuotantopanosten suhteen (n=2410)

Tuotantopanos	Ei	Kyllä	Osittain	Ei käytössä	En osaa sanoa	Puuttuu
rehu	7 %	13 %	20 %	59 %	1 %	0 %
lannoite	65 %	5 %	21 %	8 %	1 %	0 %
työvoima	9 %	60 %	26 %	6 %	0 %	0 %
maa	10 %	48 %	40 %	1 %	0 %	0 %
energia	62 %	4 %	32 %	2 %	1 %	0 %

Haluaisitko kasvattaa yritystoimintaa tai lisätä tuotantoa seuraavan 5 vuoden aikana?

Vastaus	n	%	Kasvua rajoittava tekijä	n	% kyllä-vastanneista
En	1039	43,20	Heikko kannattavuus	688	77,22
En osaa sanoa	475	19,75	Alhaiset tuottajahinnat	716	80,36
Kyllä	891	37,05	Kohonneet kustannukset	740	83,05
Yhteensä	2405	100,00	Rahoituksen saatavuus	294	33,00
			Työvoiman saatavuus	109	12,23
			Lisämaan saatavuus	490	54,99
			Yleinen epävarmuus	393	44,11
			Jokin muu	86	9,65

Myytkö tuotteesi/tuotantosi jonkinlaisen etukäteen tehdyn sopimuksen kautta?

Vastaus	n	%	Sopimuksessa sovittava asia	n	% vastaajista
En	661	27,45	Myyntihinnasta	1052	60,22
Kyllä, osittain	1174	48,75	Myyntimäärästä	1293	74,01
Kyllä, kokonaan	573	23,80	Tuotteiden laadusta	1087	62,22
Yhteensä	2408	100,00	Toimitusaikataulusta	839	48,03
			Jostain muusta	114	6,53

Onko tilan omistajuudessa tapahtunut muutoksia vuoden 2020 jälkeen?

	n	%		n	% kyllä-vastanneista
Ei	2157	89,69	Muutoksen tyyppi		
Kyllä	248	10,31	Sukupolvenvaihdos	163	65,73
Yhteensä	2405	100,00	Yritysmuodon muutos	39	15,73
			Tilan myynti ulkopuoliselle	9	3,63
			Yritystoiminnan lopettaminen	10	4,03
			Muu	44	17,74

Onko tilan omistajuuteen suunnitteilla muutoksia vuoteen 2030 mennessä?

	n	%		n	% kyllä-vastanneista
Ei	1715	71,19	Muutoksen tyyppi		
Kyllä	694	28,81	Sukupolvenvaihdos	442	63,69
Yhteensä	2409	100,00	Yritysmuodon muutos	98	14,12
			Tilan myynti ulkopuoliselle	124	17,87
			Yritystoiminnan lopettaminen	176	25,36
			Muu	45	6,48

LIITE 3: PILOTTIKYSELYN PALAUTE

Lyhyt palaute pilottikyselystä

Toteutimme pilottikyselyn varmistaaksemme varsinaisen kyselyn ymmärrettävyyden ja teknisen toimivuuden. Pilotti lähetettiin yhteensä 200 viljelijälle: 100 vastaanottajalle tekstiviestillä ja 100 vastaanottajalle sähköpostilla. Vastoin odotuksiamme sähköpostitse lähetetty pilottikysely tuotti selvästi enemmän vastauksia kuin tekstiviestillä lähetetty. Vastaaminen toimi pilotissa teknisesti hyvin.

Osalle vastanneista tehtiin lisäksi puhelinhaastattelu. Yleispalaute oli, että kysely koettiin selkeäksi ja siihen oli mahdollista vastata. Taustakysymyksiä pidettiin pääosin riittävinä, vaikka osa niistä koskee vain tiettyjä tiloja, ja yhdessä kohdassa (omavaraisuuskysymys) toivottiin mahdollisuutta tarkempaan erittelyyn. Conjoint-osio koettiin lähtökohtaisesti selkeäksi ja kiinnostavaksi, mutta vastaajat kaipasivat täsmennystä siihen, mihin vertailutasoon ilmaukset kuten "kasvaa merkittävästi" suhteutuvat (esim. verrattuna vuoteen 2024 tai "normaalitasoon"). Erityisesti lannoitehintoihin liittyen korostui, että nykyinen hintataso on ollut poikkeuksellisen korkea, jolloin "merkittävä kasvu" voi tulkinnallisesti tarkoittaa eri asioita eri vastaajille.

Useampi vastaaja pohti myös vastausvaihtoehtojen esitystapaa: olisiko helpompaa käyttää sanallisia ilmaisuja ("kasvaa hieman", "pienenee hieman") vai prosentteja (esim. +10 %, +20 %). Prosenttien koettiin voivan parantaa vertailtavuutta, mutta samalla todettiin, että prosentitkin voivat olla osalle vaikeita. Yksi käytännöllinen kehitysehdotus oli lisätä konkreettisia esimerkkejä (esim. satotaso €/ha ja tuotteen hinta €/tonni → mitä 10 % muutos tarkoittaa euroina) – ja huomioida vastaavat esimerkit myös eläintiloille. Pilotissa viimeinen avovastauskysymys koettiin osin hankalaksi, koska kaikilla ei ollut siihen selkeää mielipidettä. Lisäksi osa vastaajista kuvasi, että kysely vaati melko paljon pohdintaa (mm. tukien euromääräisten vaikutusten arviointi ei ole kaikille arkipäivää), vaikka kokonaisuutena kyselyä pidettiin mielenkiintoisena ja tarpeellisenä; esiin nousi myös kokemus tarpeesta saada oma ääni kuuluviin tilanteessa, jossa kustannusten nousu koetaan voimakkaaksi.

Kysely havaittiin pilotin perusteella toimivaksi ja pilottivastausten perusteella ei tehty kyselyyn suuria muutoksia. Sanamuotoja viilattiin ja lisäksi pilotti varmensi muutamat päätökset, joita kyselymuotoiluja varten oli tehty.

LIITE 4: TUKIEN LUOKITTELU

TUEN NIMI	TUKITYYPPI
EKOJÄRJESTELMÄTUKI	Suora tuki
LUONNONHAITTA KORVAUKSEN_KOTIELAIN KOROTUS	Suora tuki
LUONNONHAITTA KORVAUS	Suora tuki
LUONNONHAITTA KORVAUS_2023	Suora tuki
LUONNONMUKAISEN_TUOTANNON_KORVAUS_2023	Suora tuki
MAATALOUSLUONNON_JA_MAISEMAN_HOITOSOPIMUS_2023	Suora tuki
NUOREN_VILJELIJAN_TUKI (KANSALLINEN)	Suora tuki
NUORTEN_VILJELIJOIDEN_TUKI	Suora tuki
NUORTEN_VILJELIJOIDEN_TULOTUKI (EU)	Suora tuki
PERUSTUKI_JA_VIHERRYTTAMISTUKI	Suora tuki
PERUSTULOTUKI	Suora tuki
SIKA_JA_SIIPIKARJATALOUDEN_ETELA_SUOMEN_TUKI	Suora tuki
SIKA_JA_SIIPIKARJATALOUDEN_POHJOINEN_TUKI	Suora tuki
UUDELLEENJAKOTULOTUKI	Suora tuki
YMPARISTOKORVAUS	Suora tuki
YMPARISTOKORVAUS_2023	Suora tuki
ELAINTEN_HYVINVOINTIKORVAUS	Tuotantoon sidottu tuki
ELAINTEN_HYVINVOINTIKORVAUS_2023	Tuotantoon sidottu tuki
EMO_JA_LYPSYLEHMAPALKKIO_MANNER_SUOMEN_AB_ALUE_JA_MANNER_AHVENANMAA	Tuotantoon sidottu tuki
ERIKOISKASVIPALKKIO	Tuotantoon sidottu tuki
KASVIHUONETUKI	Tuotantoon sidottu tuki
LYPSYLEHMAPALKKIO	Tuotantoon sidottu tuki
MAIDON_TUOTANTOTUKI_MEIJERIMAITO	Tuotantoon sidottu tuki
MAIDON_TUOTANTOTUKI_SUORAMYynti	Tuotantoon sidottu tuki
NAUTAPALKKIO	Tuotantoon sidottu tuki
PELTOKASVIPALKKIO	Tuotantoon sidottu tuki
POHJOINEN_HEHTAARITUKI	Tuotantoon sidottu tuki
POHJOINEN_KOTIELAINTUKI_NAUDOISTA	Tuotantoon sidottu tuki
POHJOINEN_KOTIELAINTUKI_UUHISTA	Tuotantoon sidottu tuki
PUUTARHATUOTTEIDEN_VARASTOINTITUKI	Tuotantoon sidottu tuki
SOKERIJUURIKKAAN_KANSALLINEN_TUKI	Tuotantoon sidottu tuki
SOKERIJUURIKKAAN_KULJETUSTUKI	Tuotantoon sidottu tuki
SONNIPALKKIO_MANNER_SUOMEN_AB_ALUE_JA_C_ALUE_SEKA_MANNER_AHVENANMAA	Tuotantoon sidottu tuki
TARKKELYSPERUNAPALKKIO	Tuotantoon sidottu tuki
TEURASHIEHOPALKKIO_AB_ALUE	Tuotantoon sidottu tuki
TEURASKARITSA_JA_TEURASKILIPALKKIO	Tuotantoon sidottu tuki
ULKOSAARISTON_NAUTAPALKKIO_AB_ALUE	Tuotantoon sidottu tuki
UUHIPALKKIO_MANNER_SUOMEN_AB_ALUE	Tuotantoon sidottu tuki
YLEINEN_HEHTAARITUKI	Tuotantoon sidottu tuki

Kilpailu- ja kuluttajaviraston Tutkimusraportteja 4/2026

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

PL 5, 00531 Helsinki

Puhelin 029 505 3000 (pvm/mpm)

kirjaamo@kkv.fi • www.kkv.fi